

ADATTÁR.

B. WESSELÉNYI LEVELEI VÖRÖSMARTYHOZ.

Wesselényi vagy Bártfaiék vagy Deák Ferencz utján ismerkedett meg Vörösmartyval, s ha ez a barátság nem nyilatkozott is meg nagyszámu levélben, a kölcsönös tiszteleten és rokonszenven alapulván, állandó és meleg maradt s mint Bártfai levele pár sorából kitünik, már 1836-ban meg volt kötve. Ebből folyt Vörösmarty látogatása, ki Wesselényihez Deákkal és Beöthy Ödönnel ment le 1845 május 6-án és Zsibón időzött május 15-én reggelig, midőn Vörösmarty, Deák és Kemény Zsigmond, ki ezalatt szintén Zsibón volt, együtt mentek be Kolozsvárra.

Deák, Vörösmarty és Beöthy ez alkalommal máj. 2-án indultak el Pestről s Debreczenen, Hosszupályin, N.-Létán, Székelyhídon, Margitán, Széplakon, Varsóczon, Szilágy-Somlyón át mentek Zsibóra. Szilágy-Somlyóra Wesselényi küldött eléjük fogatot, eddig u. n. forsponttal mentek. Vörösmarty e látogatása következménye volt annak, hogy ápr. 17-én született második fia s április 23-diki levelében Wesselényit hívta meg keresztapának. Ezt a fiát április 24-én, mint helyettes keresztapa, Deák tartotta keresztvízre Wesselényi helyett.

Zsibóról Deákék, mint írtuk, Kolozsvárra mentek, hol Deák barátjához, gr. Mikes Jánoshoz szálltak. Máj. 16-án d. e. (péntek) érkeztek meg, hová már 15-én várták őket. Az nap délben gr. Teleki József, Erdély főkormányzója adott tiszteletökre ebédet, estve megjelentek a színházban Becker és Hahnel drezdai hegedűművészek hangversenyén, s ezt lakoma követte gr. Kemény Sámuelnél. E lakoma alatt fogadták a polgárság és ifjuság fáklyás-zenéjét, mely alkalommal Urházi György beszédére Deák válaszolt s némely adat szerint Vörösmarty is mondott néhány köszönő szót. Innen 17-én N.-várad felé Pestre indultak. (*Mull és Jelen.* 1845. 40 sz. máj. 20.) Wesselényi szörnyű esős, rossz utban pár nappal utóbb Debreczen felé szintén Pestre jött, hová május

22-ikére ért fel s ott ez alkalommal néhány hétig időzött. Pár napig vele volt itt Deák is, de néhány nap múlva haza ment Kehidára a megyei közgyűlésre. Onnan jun. 16-án egy zalai nagy küldöttséggel újra Pestre jött s itt maradt jun. 25-ig Wesselényi társaságában. Ekkor Deák Kehidára, Wesselényi Zsibóra tértek vissza. Ettől az időtől ered Wesselényi és Vörösmarty valamivel sűrűbb levelezése, mint az alábbiakból kitetszik. A két első kis közlés Bártfai leveleiből van véve s bármi kis adat, de mégis csak adat a költő életéhez; ezért bevettük ide ezeket is.

Legyen e kevés is a nagy költő emlékének szentelve, midőn születése 100-dik évfordulóját az egész nemzet méltó kegyelettel megünnepli.

1.

Bártfai László leveléből b. Wesselényi Miklóshoz Pestről Gräfenberge 1839 máj. 15.

»Máj. 6-án a budai hegyek közé rándultunk, Bajza, Vörösmarty, nőm, Léni s Julis, mint kosárhordó. Ebédünk a csillagnál volt, ott, hol 1836-ban billikomból ittuk a pezsgőt. Olly igen kedves némelly örömekre visszaemlékezni. Adja isten, hogy hasonlóban minél előbb ismét együtt részesülhessünk.«

2.

Bártfai László leveléből Pestről b. Wesselényinek Zsibóra, máj. 12. 1843.

»Csak még azt: hogy Vörösmarty Mihály barátunk mult kedden, máj. 19-kén nőt vett, Csajághy Lórit, Bajzáné fiatalabb nővérét. Az esketés egész csendben ment végbe; én s tőlem senki sem valánk jelen, — nem is vala tudtukra adva. Isten áldja s boldogítsa őket.«

3.

B. Wesselényi Vörösmarty Mihálync k. Zsibó, 1845. decz. 1.

Kedves Miskám! Tudtotokra adom ezennel neked és tisztelt nődek, hogy a jó kis Ninám¹ néhány nap óta nőm. Ajánlom őt barátságodba. Áldjon az ég! Barátod W.

4.

B. Wesselényi Miklós Vörösmarty Mihálynak. Zsibó, 1846. febr. 2.

Kedves Barátom! Szíves válaszodat vettem s hálás érzettel vettem szép és jó kívánatidat. Ujra ajánlom kis Miklósomat szívességedbe.² Frissen van anyjostól, ki téged, nőddel együtt szívesen tisztel.

¹ Lux Anna.

² Wesselényi Miklós fia, szintén Miklós, szül. 1845 decz. 14-én s azt Wesselényi a legnagyobb örömmel tudatta pesti barátaival s nyilván ezek egyikének levelében izente ezt Vörösmartynak is, neki is, mint többi barátainak szívességébe ajánlván fiát.

Ez ide mellékelt levelet szolgáltasd, kérlek, a Nagy Károly kezébe; azért zárom ide, mert nem tudom, ő hol van.

Még a mult sept. 3-án indítottam fel számodra egy bál maros-széki dohányt, de a melyet, mint hallom, nem vettél. Kérlek, nézesd meg Liedemannál. Kolosvárról, úgy tudom, ehhez küldötték s talán nála hever. Szereztél vagy kaptál-e már Fejérmegyében telket? Bár e vidék ne volna oly isten háta megett, beh szívesen szereznék vagy adnék neked egy pár jó telket.

Nődöt szívesen tisztelem, gyermekeidet nőmmel együtt csókoljuk.

Talán írtam vagy mondtam már neked, hogy keresztfiának nálam egy angolivadék kétéves kanczacsikója van, melynek neve Remény. E Remény szépen nő.

Bajzát üdvözöld nevemben, maradok barátod . . .

(U. i.) Éppen most értesít Nagy Lázár a felől, hogy a dohányra nézve tett kérdésére a kolosvári kereskedő, kire bízva volt, Vikol Gergely, azt felelte, hogy a dohány még a mult sept. 3-án felküldött és hogy Liedemann által már által is adatott.

5.

B. Wesselényi Vörösmarty Mihálynak. Zsibórol, 1846. máj. 18.

Édes Mihályom! Nem tehetem, hogy olykor ne szóljak hozzád. Oly érzet volna nekem veled lehetni, hogy annak surrogatumocskája, a levélírás is igen jól esik. Azon nem sok elérhető vagy legalább remélhető élvezések közt, mi számomra még létezik, elől és magasan áll az, hogy bár minden évnek egy részét Pesten köztetek tölthetném.

Irod, hogy szegény Garay helyzete rossz. Vajon miként lehetne rajta segíteni? ¹

Nekem pezsgőkészítésre a legjobb nemű dugókra lenne szükségem; itt Erdélyben nem lehet olyat kapni, milyen nekem kellene, t. i. lyukatosság s fásság nélkülit s nem volt ilyen a mult debreczeni vásáron is kapható. Az ilyenféle dugót sammetstoppelnek hívják. Kérlek, írd meg nekem, hogy hol és mennyin lehet százát kapni? De ez iránt tudósíts, kérlek, mentől előbb, mert a leveendő bor nem fog soká várhatni. Ez idén a szőlőre nézve oly jó idő jár, miszerint reméllem, hogy valami hozzád valóban méltó bort fogok számodra Rónán ² vagy Udvarhelyt készíthetni. Ninám igen szívesen köszönt téged s nődot, kit én tisztetek. Mit csinál a keresztfiad? A mi fiunk jól van. Áldjon az ég! barátod . . .

6.

B. Wesselényi Vörösmartynak. Zsibórol, 1846. júl. 26.

Édes Miskám! Május 26-iki ³ szíves levedre nem válaszolék, felhagyván ezuttal a finum dugóvétel szándékával, mert úgy véltem, hogy

¹ Vörösmarty 1846. márcz. 6-iki levelében. L. *Történeli Lapok*, I. 267. l.

² A rónai szőlőt azonban máj. 21-én a jég elverte. L. Bártfaihoz e napról írt levelét.

³ L. e levelet *Történeli Lapok*. II. 846. l.

a tavali pezsgővé gyötrött bor savanyó lelkét csekélyebb dugó is illően befojtandja. Az idei szárazság s hőség annyira készíti a szőlőt, miként az idei bor, azt hiszem, jobb dugóra leend méltó; méltó leend arra is, hogy neked jó római pirost készítsek. Irj valamit, mit csináltok oda fent a tudós és tudatlan világban. Nekem itt egy napom taszigálja a másikat. Nyom nélkül telnek biz' azok el; nem azért, hogy életem utja oly síma lenne, mint a bársonygyep vagy makadamizált szilárdású; hanem, mert a mély sár- s homokban, ho! legkínosabban jársz, legkevesebbé marad tiszta nyomod. Az, mi lépteidet gátolja, haladásodat akadályozza, öszvefoly s eltemeti nyomodat. Bár az a vasuttalálmány vagy száz évvel előbb létesült volna, úgy talán csak e vidékre is jőne már Pestről vasut, vagy bár mi száz évvel később élénk. Beh jó lenne ez sok más tekintetben is. Azonban, ha a vasut, t. i. a számunkrai, csak pium desideriumnak marad is s az utazás ezen posesitét nélkülözünk kell is; de annak kevesebbé döcögős folyását bizton remélhetjük: innen Somlyóra e tavaszon kezdték meg az utnak jó móddali és érelyes készítését; s így én is biztosabban remélhetem, hogy a rossz uttói undor kevesebbé fog Téged innen eltartóztatni. Alig gondolhatod, mennyire vágnám veled lehetni.

Nőm nődöt — kit én is igen szívesen tisztetek — veled együtt igen szívesen tiszteli s gyermekeidet velem együtt csókolja. Áldjon az ég! barátod . . .

U. i. Garay felől írod, miszerint nem igen tudod, miként lehetne rajta segíteni; de kérlek, gondolkozz s gondolkozatok; mert oly embernek mint ő, sínlódni nem szabad. Bár lenne valamelyik Batthyányinak nagyobb könyvtára, mely mellett ő könyvtárnokoskodhatnék. Hát nem lehetne-e számára valami ilyforma állást teremteni? Miért nem vagyok én gazdag?

7.

B. Wesselényi Vörösmarty Mihálynak. Zsibórol, 1846. szept. 21.

Mindenek előtt, édes Miskám, közelgető névnapodra s azt követendő sok számos névnapjaidra ezer áldást. Bár veled s veletek ünnepelehetném meg e napot; szívesen ünnéne veled s jóllétedre néhány pohár pezsgőt.

Az örök váltságrol írsz. Üdvös dolog, olyan, mit nem lehet, hogy becsületes ember ne ohajtsjon; miért fáradni a legnemesbek verejtékére is méltó. Azonban, hogy Magyarhonban rögtön s békés uton létesíthető legyen, nem képezem; hogy pedig Erdélyben mostanság nem létesíthető, azt látom lelki nem vak szememmel. Magad mondod, hogy a közadó az örökváltságra mulhatlanul szükséges. Ez igaz, de a kettőt egyszerre akarni létrehozni, annyit tenne, mint az egyiket a másikkal őlni le. Számtalanok az örökváltságtól undorodók; számtalanok a közadótól borzadók. Kettős ellenszegülésre kell számítani. Ha ezen s azon oldalról egyszerre történik a megtámadás, kedvellt célát mutatva lehet remélni a nem kedvellt eszköz elfogadásábai beleegyezést, de kedvetlen eszközt használni szintoly kedvetlen célbai beleegyezésre motívumul: fonákság

s bizonyosan süker nélküli lenne. Erdélyben még egy ellenséges tényezővel több van: nagy, roppant itt száma azoknak, kik a jelen önkényhez ragaszkodnak; tehát a közadótóli iszony, a mostani számtalanok által kedvelt helyzet megváltoztatásátóli rettegés s az örökváltságtóli irtózás az, mit egyszerre kellene megtámadni s legyőzni; kik által a megyékben s országgyűlésen többséget kellene előbb mind a közadó, mind a mostani helyzet megváltoztatása, mind pedig az örökváltság eszméinek bírni; úgyde az első bizonyosan s az utolsó még bizonyosabban kisebbségben van s marad, legfeljebb a mostani helyzet megváltoztatásába kéntelenségből beleegyezők száma nyerhet egy kis nyomoruságos többséget. Vannak felesen Erdélyben, kik az örökváltság mellett nyilatkoznak, de ezek közül sokan ezt csak azért teszik, mert jól tudják, hogy ebből semmi sem lesz. Ezzel akarnak az urbér létesítése alól kibújni, vagy legalább azt továbbra halasztani, legalább addig élősködni a jobbagyságon s annak ugynevezett zsirjával táplálni elszigorodott értéki s gazdasági létüket; mások — de ezeknek száma kicsiny — jó lélekkel vannak az örökváltság mellett s nemes ábrándjokban feledik mindazt, hogy nálunk urbér, közadó s örökváltságra nézve nagyobb az ellenszenv, hogysesem sükert lehetne remélni, mind pedig, hogy még jóakarattal mellett sem volna miből és mivel eszközölni az örökváltságot. Mi az én hathatásomat illeti, az parányira vagy talán semmire szigorodott egybe. A jó székelyek igaz, hogy választottak, de azt hiszem, hogy csakis nékiek jutottam eszközbe.¹

A megnyílt országgyűlésen a hangulat olyan, hogy én ott bajosan hathatnék. Te Erdélyt Kolozsváron inneni ruhában ismerted meg, mely ruhát embereink valamint ritkán öltenek fel, úgy kényelmetlenül találván, hamar le is vetik; hétköznapi pongyolájuk rongyos is, szennyes is. Most választások folynak, — ezen komédia engem nem érdekel. Midőn az urbér jó szőnyegre, ha mutatkozik valami hathatási lehetőség, bár nehezemre esend is, fellépek.

Szólónk jól érik s a számodra készítenő piroshoz jó reményem van.

Nóm igen-igen szívesen köszönt. Nődöt tiszteljük, gyermekeidet csókoljuk. Örvendeztesd megint egy pár sorral barátodat.

U. i. Ferkóhoz² elmégysz ugy-e? bár jó egészségben találnád. Én nagyon régen nem vettem tőle levelet.

FERENCZI ZOLTÁN.

ADATOK BALASSA BÁLINTRÓL.

Harmadik és befejező közlemény.

64. *Pozsony, 1586. jul. 9.* A kamara a főherczeghez: Amit *Balassa András* kér, hogy ő felségének a magyar tanácsban kiadott decretuma, mely szerint a neki megítélt *véglesi* portióba bebocsáttassék, megoltalmaztassék, hajtsassék végre s ez a közte és patruelsei *B. Bálint és Ferencz* közti vitás

¹ B. Wesselényi arra érti, hogy Udvarhelyszék követül választotta meg az 1846-iki évi erdélyi országgyűlésre.

² Deák Ferencz, kit baráti körben így szoktak hívni.

ügy további bíraskodásnak ne vetessék alá, — a Balassa András kérvényéből, melyet fenséged hozzánk áttett, megértettük. Mindjárt megjegyezzük, hogy ezt a királyi rendeletet mi az előtt sohse láttuk s ezért adhattunk eddig vele ellenkező javaslatot. Mind a mellett korábbi véleményünkön az a rendelet nem változtat; mert a dolgok folyamából kitünik, hogy B. Bálint és Ferencz már kezdettől fogva azon törekedtek, hogy B. Andrásnak ne legyen szabad birtoklása s ez a törekvés csak enyhül, de véget nem ér azon decretum kibocsátásával, mely decretum vagy ítélet nem mind a két fél meghallgatásával, hanem csak az egyik bemondása alapján hozott. B. Bálint és Ferencz meghallgatás nélkül ki nem zárhatók s nem áll ellene a constitutio, gr. Draskovics püspök és kir. helytartó az a nézete, hogy iudicium arbitrium non posse, nisi partibus concernentibus, mert ez a magán emberek ügyeire vonatkozik, holott Végles az ő felsége tulajdona s csak zálogjogon bírják egy részét a Balassák. Szabad lesz tehát ő felségének, mint tulajdonosnak iudicium arbitriumot rendelni ebben a veszekedésben, mihelyt az egyik fél meg nem egyezik s azt kéri. Mert tudni kell, hogy mindkét fél egyenlően részesedik e a zálogban? nehogy tévedésből csak egy bírja azt, a mi többet illet. Egyébként minthogy a kardinális ur vonakodik ezen ítélkezéstől, mostani tartózkodási helyének távolléte miatt, ugy egyik vagy másik nap betérhet ide Pozsonyba s elintézheti az ügyet. Ha pedig fenséged az ő vonakodásának helyet ad, akkor rábízhatja ezt a dolgot Istvánffy Miklós propalatínusra, a ki 3—4 tanácsos társával, meghatározott és a felekkel közölt napon itt Pozsonyban, mint legalkalmasabb helyen, ítélkezhetik benne. (Exped. camer.)

65. *Zemplén, 1586. sept. 3.* Zemplén vármegye alispánjának és négy szolgabirájának oklevele arról, hogy 1586 ápr. 1-én tartott közgyűlésén *Gyarmati Balassa Bálint és neje Dobó Krisztina* személyesen, másrésről Zokoly Miklós, mint Kisvárdai Várday Miklós árvájának Katalinnak gyámja szintén személyesen megjelenvén, ki jelentették, hogy a köztük Helmece és Zombor (Zemplén vm.) miatt fennforgó viszály rendbehozását Rákóczy Ferencz zempléni alispán elnöklete alatt egyenlően és szabadon választott tíz bíró ítélete alá bocsátják, kiknek jövő máj. 12-kén hozandó határozatának a felek, a peres birtokok elvesztésének terhe alatt alávetik magukat. A vármegye jun. 10-kén tartott közgyűlésén aztán Rákóczy alispán jelentette, hogy elnöklete alatt Briberi Melíth István szepesi kamarai prefektus, Paczoth Ferencz, Herczegh Ferencz, Kállay János, Soos András szabolcsi alispán, Csuthy Ferencz, Palojthay Miklós, Rakovszky János, Kálnássy György, Bornemissza Imre tokaji alkapitány választott bírák előtt a peres felek a követk. egyességre léptek: 1-ör. Azt az 1000 arany jegybért, melyet Dobó Krisztina Mágócsy Gáspárnak 1000 magy. frtban elzálogosított, Zokoly Miklós vagy visszaváltani, vagy pedig Zombor falu árába betudni tartozik. 2-or. Minthogy Zombort Várday Mihály a Telegdy Mihálytól kölcsönvett pénzen szerezte a szepesi kamarától; ezen 12,000 frt kölcsönt s annak 600 frt, kamatját egyenlő részben mindkét fél magára vállalja s Zombor Dobó Krisztina és Várday Kata közt két egyenlő részre osztatik s min-

denik bírja, mint a szepesi kamara által elzalogosított birtokot. 3-or. Az ingóságokról s a zombori birtokból Várday Mihály halála óta befolyt jövedelemről Zokoly Miklós mindjárt másnap számoljon el, a fennmaradó haszon két felé osztatván. 4-er. Azt a három arany gyűrűt, mely eddig közös volt s melyet csak a becslésig tartott magánál Dobó Krisztina, most Várday Katának ajándékozza; ez viszont elengedi azt a 200 arany frtot, melyet Dobó Krisztina a sárospataki birtokára vonatkozó ítélet-levelek kiváltására Várday Mihálytól, illetőleg a Várday János és Kata anyai javának elzalogosításából fölvelt. Dobó Krisztina hitbére fejében 300 m. frttal kielégítettnek nyilvánítja magát s azt a 200 frtot, melylyel Zokoly borok árában adós neki, elengedi Zokolynak. 5-ör. A losonczi javakból elvitt ingókért, barmokért Dobó Krisztina a sárospataki jószágból kárpótoltatik; a Várdában levőket Dobó Krisztina kapja. A pataki jószágban levő vetések, még ha azok magja Várdából hozatott is, teljesen Dobó Krisztinának jutnak. A Várday Mihály halála után marad összes ingóságokon közösen és egyenlően osztozkodnak. 6-or. Az a négy jobbágytelek és egy szőlő Zomborban, melyeket Várday Mihály Zokolynak adott, megmaradnak Zokolynál, de Dobó Krisztinának más, hasonló értékű telkek és szőlő adandók; azonfelül Zokoly és Várday Kata azt a pert, melyet Dobó Krisztina és Balassa Bálint ellen Lovász Pál jobbágy megölése miatt folytatnak, beszüntetik. Azt a vallomást, melylyel Várday Mihály egy zombori szőlőt Paczoth Ferencznek adományozott, a maga része erejéig Dobó Krisztina is érvényben hagyja s az esetre, ha a kamara visszaváltaná Zombort, 250 frttal kárpótolja Paczothot. 7-er. A Kátay Ferencznél zálogban levő ezüst edények és nyakék a végrendelet értelmében Várday Katát illetik, de kiváltásuk is. 8-or. A Kisvárdai vár hadiszerezvényeiről s az adósságokról más, ahozértő bírák közbenjöttével fognak intézkedni a legközelebbi országgyűlésen vagy nyolczados törvényszéken. Ekkor rendezik a még fennforgó controversiákat, köztük a Balassa Bálint által már kifizetett nyalábi adósságot. — Ha ezen egyességet bármelyik fél megszegné, abba bele nem nyugodnék, akkor Zemplén vármegye alispánja felhatalmaztatik a makacs fél zombori részjószágát a másik javára zálogjogon elfoglalni vagy ha Zombort időközben a kamara visszaváltaná, akkor a feleknek bárhol található javait szabad az alispánnak minden pörlekedés nélkül exequálni. (Neoreg. act. fasc. 1741. No. 15 és fasc. 1728. No. 11.)

66. *Prága, 1586. sept. 18.* Rudolf király meghagyja Istvánffy Miklós nádori helytartónak, hogy mivel »hisce proxime transactio diebus« *Kisvárdai Várday Mihály* kir. tanácsos és főpohárnokmester, valamint néhai testvérenek Várday Miklósnak a fia János férfitód nélkül meghaláloztak, a Szabolcs vármegyei Kis-Várda vár és tartozékai a magyar koronára, a kir. ügyészégre szállott. E javakat tehát Zokoly Miklóstól, a Várday Miklós lányának, Katalinnak a gyámjától szerezzze vissza, azok visszabocsátása iránt szólítsa fel Várday Katát és Várday Mihály özvegyét (most *Balassa Bálintné*) *Dobó Krisztinát*, meghagyván és kiadván mégis amannak egy házat és leánynegyedét férjhezmenéséig, emennek pedig hitbér czímen illető részét. Ha pedig ezek valami jogot formálnának,

annak igazolása végett a legközelebbi országgyűlés 15-ik napján jelennek meg Istvánffy előtt. (Ezt a parancsot még 1586 márcz. 20-án szerkesztette meg a kamara, 1586 ápr. 21. és sept. 18-án renoválta. Máskép azt írta az aljára: Elveszté ezt a pert a fiskus az 1589. évi Szt.-Györgykor hirdetett eperjesi oktávn. »Oleum et operam fiscus perdidit.« Pozs. kam. iratai III. sor. N. r. a. fasc. 3 Nro 19 és fasc. 1735 Nro 15.)

67. *Nádasdi kúria, 1586. nov. 25.* Istvánffy nádori helytartó jelenti Rudolf császárnak, hogy Prágában 1586. sept. 18. kelt parancsa folytán, minthogy ítélőmestere most nincs, maga jelent meg nov. 15-én Kis-Várda várában, hol Zokoly Miklóst és gyámleányát megtalálván, felszólította őket, hogy a Várday Mihály és Miklós magvaszakadt birtokait, a kisvárdai várat és uradalmat egy atyai házon és a leány kiházásításáig a leánynegyeden kívül — bocsássák vissza. A mennyiben ezt tenni vonakodnának és azon uradalomhoz jogot formálnának a legközelebbi országgyűlés 15-ik napjára jelenjenek meg a bíróság előtt. — Azután ugyanaz nap Kisvárdai városában szokott lakóhelyén fölkereste *Dobó Krisztinát*, a ki férje *Balassa Bálint* jelenlétében Makray nevű embere által egy latin választ nyújtatott által, hogy ő felsége citátióját megértették, de nem kétkednek, hogy ő felsége előtt nyilván van, mily kiváló hű szolgálatokat tett a Kisvárdai család az uralkodó háznak; nem gondolhatják tehát, hogy ő felsége mint minden árvák gyámja, velők perlekedjék s őket tönkre tegye. Egyébiránt ő felségének engedelmeskedni akarnak s törvényszéke elé állanak. Erre Istvánffy figyelmeztette, hogy ő felsége nem akar törvénytelenül eljárni s *Dobó Krisztinát* a férje javából járó dos iránt biztosítja, de a többi birtok visszabocsátását kívánja. Mire *Balassa B.* a *Dobó Kr.* nevében azt válaszolta, hogy miután felesége a hitbére iránt Zokoly Miklóssal egyességet kötött, ahhoz tartja magát s azért a dos ő felségétől fel nem veheti. Ennek következtében Istvánffy mind Zokolyt, mind Kisvárdai Katát, mind *Dobó Krisztinát* az országgyűlési törvényszékre megidézte. (N. r. a. fasc. 3 Nro 19 és 1735: 15.)

68. 1587. A király-lehotai Lehoczkyak protestálnak *Balassa Bálint és Ferencz* ellen a király-lehotai erdejökből 500 szálfnak erőszakos elszállíttatása miatt. (Liptó vármegye ltára. Prot. protest. fasc. IX. Nro 54.)

69. *Bécs, 1587. jan. 27.* Ernő főherczeg a pozsonyi kamarához: A *Balassa Bálint és Ferencznek* inscribált ujjvári vár némely jobbágyai ő felsége rezének ellopásával és eladásával vádoltatván, az egyiket B. Bálint átadta a besztercebányai prefektusnak, de a másikat és harmadikat mindkét Balassa vonakodik kiszolgáltatni, jóllehet egynehányszor figyelmeztettük a királyi jövedelmek háborgatóira előirt büntetésre. A Balassák védekezése, hogy a vár a királyé és így a kir. jövedelmeket csonkító, oda tartozó jobbágyok megbüntetése és előállításá a király gondja — helytelen; mégis a kamara véleményét óhajtáná ismerni a főherczeg. (Ben. resol. ad. cam. pos. 1587. fol. 20.)

70. *Bécs, 1587. febr. 12.* Az udv. kamara tudatja a pozsonyi kamarával, hogy egy ajánlkozó a *Balassáknak* inscribált Ujjvárra még 10,000

írtot kész ráfizetni. Adjon a kamara a vár állapotáról, jövedelméről felvilágosítást, arról pedig véleményt, hogy mennyit lehet fölülfizetés czímén és mennyit örök áron kérni? (Ben. resol. 1587. fol. 30.)

71. *Pozsony, 1587. febr. 14.* A bécsi kamara 1587 febr. 12-ki tudakozódására azt válaszolja a pozsonyi kamara, hogy az ujbári dologról csak annyit tud, hogy Liptó-Ujvár 1554 máj. 20-kán inscribáltatott Balassa Jánosnak 13,500 írtba. Úgy hallja, de biztosan nem tudja, mert okmány nem áll rendelkezésére, hogy ez később változott. Jó lesz előbb a rá vonatkozó iratokat fölkeresetni az udv. kamarában. A fölülajánlás elfogadása előtt tanácsos a mostani birtokosokat megkérdezni, hajlandók-e ráfizetni, a mit mások ráigérnek. Ha hajlandók, akkor inkább náluk hagyandó a vár. Az új ügyletnél kérdés még, hogy jure perennali vagy jure inscriptionali kötötték-e? (Exped. cam.)

72. *Bécs, 1587. febr. 17.* A bécsi udv. kamara véleményezés végett megküldi a pozsonyi kamarának *Balassa Bálint* és *András* kérvényeit, (hiányzanak), melyekben *Ujvár* felett egymásközt folyó per bírói elintézését sürgetik. (Ben. resol. ad. cam. Pos. 1587. fol. 37.)

73. *Pozsony, 1587. márcz. 11.* A kamara nem ellenzi, hogy a *Balassa Bálint* és *András* közt *Ujvár* felett folyó perpatvar az ország bírái ítélete alá bocsáttassék. Minthogy pedig *Draskovics György* kir. helytartó, a ki ebben az ügyben már dolgozott, meghalt, ennél fogva *Istvánffy nádori helytartóra* lehetne azt bízni, a ki bizonyos határidőre összehívván az ország bíráit és ő felsége tanácsosait a felek jelenlétében és panaszaik meghallgatása után ítélkezzenék. Ez a bíróság a fiskus tulajdonjogát nem veszélyeztetné. Mert, még ha sikerülne is *Balassa Bálint*nak részesedni a várból, ő felsége, mint voltaképeni tulajdonos, tőle is elveheti s annak adhatja, a kinek akarja. (Exped. camer.)

74. *1587. ápr. 22.* *Balassa Bálint Nagy-Tur faluját 2300 mflért eladja Nagy Ferencznek és Thury Mártonnak.* Nos conventus ecclesie sancti Benedicti de juxta Gron. Memoriae commendamus tenore praesentium significantis quibus expedit universis, quod magnificus dominus *Valentinus Balassa de Gyarmath* coram nobis personaliter constitutus oneribus et quibuslibet gravaminibus generosi ac magnifici pueri *Johannis Balassa* filii et magnificae dominae *Christinae Dobo de Ruzka* consortis suae, item magnifici domini *Francisci Balassa* de eadem Gyarmath fratris sui carnalis et uterini, necnon generosarum ac magnificarum dominarum *Annae, relictae olim Nicolai Forgach de Ghymes et Mariae* alias consortis *Johannis Bánffy de Also-Lindva* generosorum ac magnificorum dominorum, sororum videlicet suarum carnalium ac uterinarum, praeterea magnifici domini *Andreae Balassa de praedicta Gyarmath* patruelis sui, insuper universorum fratrum proximorum et consanguineorum liberorumque ac haeredum et posteritatum suorum utriusque sexus universorum, etiam deinceps nascendorum, quos videlicet praesens negotium tangeret seu concerneret, vel in futurum tangere seu concernere posset quomodolibet, in se assumptis et levatis sponte et libere vivae vocis suae ministerio fassus est et retulit in hunc modum: quomodo ipse attentis et consideratis fidelibus et gratuitis servitiis generosi domini *Francisci*

Nagy de Gycola, sacratissimae caesareae et regiae majestatis partium regni Hungariae Cisdanubianarum vicecapitanei, necnon generosae dominae Euphrosinae Baloghy consortis ejusdem, quae ipsi praedecessoribus et parentibus suis pro locorum et temporum varietate, juxta eorundem possibilitatis exigentiam exhibuerunt et impenderunt totalem et integram possessionem suam Nagy Thur vocatam, omnino in comitatu Honthensi existentem habitam, simul cum cunctis ejusdem utilitatibus et pertinentiis quibuslibet sat. sat. praememoratis domino Francisco Nagy, dominae Euphrosinae Baloghy consorti, Johanni et Stephano filiis ejusdem, praeterea generoso ac egregio domino Martino Thury sacrae caesareae et regiae majestatis presidii Komaromiensis vicecapitaneo, fratri ejusdem, dominae Annae Felpőczy consorti egregiis Francisco ac Stephano filiis ejusdem Martini Thury ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis in et pro florenis bis mille et trecentis hungaricalibus jure perpetuo et irrevocabiliter (demptis tamen sex sessionibus colonialibus ac molendino generosae dominae Barbarae Zep. relictac egregii condam Georgii Balogh alias vicecapitanei praefatae sacrae caesareae et regiae majestatis praesidii Canponensis filiorumque ejusdem, quas videlicet sessiones idem olim Georgius Balogh ex donatione et collatione sacratissimi principis et domini domini Rudolphi secundi, dei gratia electi romanorum imperatoris semper augusti ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. regis etc. domini nostri clementissimi tenuisset et possedisset, tenerent et possiderent etiam de praesenti) dedisset, vendidisset, inscripsissetque, ac per manus assignasset jure, uti praemissum est, perpetuo et irrevocabiliter tenendam, utendam, possidendam pariter et habendam, nullum jus, nullamque juris et domini proprietatem pro se per amplius reservando sat. sat. Assumendo nihilominus super se in sua propria, necnon praememoratorum Johannis filii, dominae Christinae Dobo comthoralis, domini Francisci Balassa fratris carnalis, item dominarum Annae ac Mariae sororum carnalium et domini Andreae Balassa patruelis suorum haeredumque et posteritatum utriusque sexus universorum personis eosdem dominum Franciscum Nagy, dominam Euphrosinam Baloghy consortem, Johannem et Stephanum filios, Martinum Thury fratrem ejusdem, dominum Annam Feölpeőchy consortem et Franciscum ac Stephanum filios praetacti Martini Thury ipsorumque haeredes et posteritates utriusque sexus universos in quietis et pacifico domino praetactae suae possessionis Nagy Thur contra quospiam legitimos impeditores, causidicos et actores tueri, protegere et defensare propriis suis laboribus fatigiis et expensis. Quod si vero ad instantiam quorumvis praememoratos sat. in quieto dominio ejusdem possessionis Nagy Thur idem fatens vel haeredes et posteritates tueri et defendere nollent, non possent aut non curarent, extunc eisdem similia et aequalia bona sua in comitatibus Honthensi vel Neogradiensi existentibus habita vigore saltem praesentium medio vicecomitis et judicum nobilium ejusdem comitatus, in quo scilicet voluerint occupare, statum et defacto occupandi, manibus eorundem tradendi, jureque perennali possidendi plenariam dedisset et concessisset potestatis facultatem sat. In cujus rei memoriam, firmitatemque et robur praesentes litteras nostras sub sigillo nostro authentico

et conventuali eidem domino Francisco Nagy dandas duximus et concedendas. Datum feria quarta proxima post Dominicam Dubitate, anno domini millesimo quingentesimo octuagesimo septimo. (Garam szt. benedeki konvent ltára. Extract. protoc. litt. G. pag. 180 és annak 1719-ki hit. átiratában Orsz. Ltár Neo reg. act. fasc 40. No 85.) Ez okmánynyal kapcsolatban érdemesnek tartom az egyik vevő: Thury Ferencz Ujvárbán 1613, jun. 14. kelt levelét közölni, melyben birtokos társától Lessenyei Nagy János nyitraiszegei lakostól némely tartozásoknak nyugtákkal való igazolását kívánván, a következőket írja: »Mert a dolog így volt: Nagy-Tur volt 1600 frtban Balogh Jánosnál zálogban; azt én adtam meg Balogh Jánosnak a maga házánál, kiről ma is megemlékezik. Ismét, hogy örökben adta Balassa Bálint a jószágot, azért kért még fl. 700; azért adott volt szegény atyám egy pej lovat B. Bálintnak 400 ftban. Azon ló az utban, hogy vitték, megsértette volt a lábát; hogy sántult, visszaküldötte Balassa Bálint a lovat; mely lovat ismét jó kedvvel szegény Pálffy Miklós uram meg vett volt szegény atyámtól fl. 400 és kedves lova is volt. Annak utána a klmed atyja ugy adott volt más lovat Balassa Bálintnak egy vehem török lovat és aztán ugy végezett a klmed atyja arról fl. 700 Balassa Bálinttal. Mit adott, mit nem az egy lovon kívül, azt én nem tudhatom; ugy hogy a fl. 1600 és a fl. 700 tett egy summában fl. 2300. Immár a fl. 1600 mi adtuk meg és ktek 700 fl. és ugy még ktek tartozott nekünk fl. 350, mert minekünk csak fl. 1150 kellett volna letenni, kteknek is annyit; de hogy nem volt annyi pénze klmed atyjának, ugy kérte sok szóval szegény atyámat, hogy letegyze azt a fl. 1600 és mihelyen pénznek szerét teheti azonnal megfizet mindeneiket, és ugy maradt csak azzal a fl. 350 adós«, sat. (Ered. Orsz. Ltár. Missiles.)

75. Bécs, 1587. ápr. 29. Minthogy a királynak, a főherczegnek és az udv. kamarának ismételten, biztos forrásból tudomására jutott, hogy Balassa Bálint és Ferencz ujvári jobbágyaikon hallatlan kegyetlenséggel dühöngenek, holmijaikat elragadozzák, táplálékaiktól megfosztják, úgy hogy hajlékaikat szökve elhagyván családjukkal egyetemben éhen kell elveszniök s még annyira elrettegettik a szerencsétleneiket, hogy életök veszedelme nélkül panaszkodni se mernek, — az udv. kamara kérdést tesz a pozsonyinnál, vajjon a Thurzó György és Illésházy István közt Árva és Likava határa miatt fennforgó perpatvar eligazításával megbízott bizottság nem vizsgálhatná-e meg e panaszokat s nem adhatna-e tanácsot, mikép kellene annak végét vetni? (Ben. resol. 1587 fel. 86.)

76. Pozsony, 1587. máj. 4. A pozsonyi kamara az udv. kamarához. A zsarnokságnak, melyet vád szerint Balassa Bálint és Ferencz az ujvári jobbágyakon elkövetnek, megvizsgálására jobb módot nem lát, mint, ha a likavai vár összeírására kiküldendő bizottság megbizatik, hogy titokban ügyesen tudakozódjék Balassáék kegyetlenkedéséről; de titokban, mert máskép czélt nem érnek, mert a földesurak megfélemlítik a jobbágyokat s azok nem mernek igazat vallani. A mit Balassáék kicsikartak a jobbágyoktól, azt a vár visszavételekor az inscriptionalis összegből ki lehet fogni. (Expd. camer.)

77. 1587. jun. 25. A pozsonyi kamara jelenti az udv. kamarának, hogy az ujbáryi jobbágyoknak a földesuraik *Balassa Bálint és Ferencz* ellen elnyomatásuk miatt emelt panaszokat megvizsgáltatta s arról a jelentést beterjeszti. (Pozsonyi kamara iratai III. sorozat 40 csomó.)

78. Bécs, 1587. aug. 27. Ernő főherczeg Balassa András és Joo János jogügyigazgató levele kíséretében az ország bírái által *Balassa Bálint és Ferencz* ellen hozott ítéletet a végből közli a pozsonyi kamarával, hogy ez véleményét nyilvánítsa arról, hogy az ítélet végrehajtása nem ártalmas-e a fiskusnak Végleshez és Ujvárhoz való jogára? (Ben. resol. 1587. fol. 170.)

79. Bécs, 1587. aug. 30. Ernő főherczeg megküldi a pozsonyi kamarának a likavai vár összeírására kiküldött bizottság jelentését (hiányzik) azon rossz bánásmódról, melyben az ujbáryi jobbágyokat *Balassa Bálint és Ferencz* részesítették és kérdi, hogy mit kell ez ügyben tenni? (Ben. res. 1587. fol. 171.)

80. Pozsony, 1587. sept. 3. A kamara a főherczeghez. Megértették a bizottság jelentéséből *Balassa Bálint és Ferencz* kegyetlenkedéseit az ujbáryi jobbágyokon, melyekről eddig is sokat hallottunk. Hogy a szegény nép ettől a crudelis uralomtól megszabaduljon, nincs más mód, mint a várat visszaváltani Balassáéktól. S minthogy az van az inscriptionalis levélben, hogy szépen tartoznak a jobbágyokkal bänni, azokat a rendes adózásnál és szolgálmánynál többre nem erőltethetik, ennél fogva, ha tették: a jobbágyok kára az inscriptionalis összegből levonható és megteríthető. A visszaváltás okául is mondható, hogy Balassáék nem teljesítették az inscriptionalis levélben foglalt köteleességeiket. (Exped. camer.)

81. Pozsony, 1587. nov. 4. A kamara *Dobó Ferencz*hez: Megkaptuk a Ngod levelét az Ernő főherczeghez írottal együtt, melyeket *Balassa Bálint* tetteiről és szándékairól (factis et intentionibus) írt. Azonnal elküldtük a főherczegnek. Dicsérjük Ngod serénységét, hogy de pravis molitionibus Balassae a kamarát tudósította, fecit id ex debito officii sui s kérjük, hogy jövőben is szorgalmasan vigyázzon rá. (Exped camer.)

82. Pozsony, 1587. nov. 24. és 27. Vas Benedek és Márton, a kik a sárospataki várnak *Balassa Bálint* részére történt alattomos elfoglalásában részt vettek s azért a mostani országgyűlésre vannak citálva, kérik, hogy mivel Prépostvári (Bálint) hadba hívta őket, tehát a jövő országgyűlésre citáltassanak. Erre azt javasolja a kamara a főherczegnek, hogy tekintve az okot, melyet felhoztak s meghallgatván a fiskust is, a ki azt mondja, hogy Vasék esküvel is tisztázhatják magukat, kérésük teljesíthető, egyébként ő felsége egészen is fölmentheti őket a további perbevonás alól. (Exped. camer.)

83. 1588. *Balassa Bálint* ozdini portióját (Nógrád) Majthényi Lászlónak 600 frtéért elzalogosítja. (Garam-szt-benedeki konv. lt. Litt G. pag. 227.)

84. 1588. *Balassa Bálint* tiltakozik Pongrácz László ellen az ő liptó-szent-miklósi jobbágyának Huszty Pálnak a háza elfoglalása miatt. (Liptó vármegye ltára. Protoc. protest. fasc. X. No. 22.)

85. 1588. *Balassa Bálint* Liptó vármegye által meginteti nagybátyját *Balassa* Andrászt az ujbári várban levő részéért eső B. Bálint által letétbe helyezett 3300 frt fölvételére. (Liptó vármegye ltára. Protoc. praemon. fasc. I. Nro 46.)

86. 1588. *Balassa András* Liptó vármegye útján megint *Balassa Bálintot* a hatalmasul elfoglalt ujbári porziójának visszaadása iránt. (Liptó vármegye ltára. Protoc. praemon. fasc. I. Nro 47.)

87. 1588. *Balassa András* pere *Balassa Bálinttal és Ferenczcel* az ujbári várból őt illető birtokrész elfoglalása miatt. (Liptó vármegye ltára lib. process. fasc. VI. Nro 20.)

88. 1588. *Balassa András* kéri *Ernö főherceget*, hogy miután a múlt országgyűlésen megígértetett neki, hogy a Véglesen levő zálogösszeg az ujbárhoz iratik és hogy az ujbári vár negyedrészt *Balassa Ferencztől* — letévén érte a pénzt — magához válthassa, — de kir. határozatot mindedig nem kapott: A Véglesen levő zálogösszeg fizetessék vissza neki s viselje a várnak ő felsége gondját. (Pozs. kam. iratai III sor. 37 cs.)

89. *Bécs, 1588. jan. 21.* *Ernö főherceg* véleményezés végett átteszi a pozs. kamarához *Balassa Bálint* kérvényét, melyben a szőlősi tisztséget magának kéri, igérvén az egészért 4000 — a most üresedésben levőért 2000 mfrtot. (Ben. resol. ad. cam. Poson. 1588 fol. 10.)

90. 1588. jan. 23. *Balassa Bálint kéri Ernő főherceget, hogy az Ujbár erődítésére fordított költségeit szakértőkkel becsültesse meg.* Serenissime princeps, domine domine, mihi clementissime. Anno millesimo quingentesimo septuagesimo nono Suae Majestatis camera clementer S. C. majestate annuete castrum Wywar mihi muniendum et muro circumplectendum usque ad summam 3300 florum certis conditionibus concesserat, prout etiam exemplum literarum ejusdem camerae testatur. Quod quidem opus licet majori ex parte perfectum, non tamen absolutum et ad finem perductum est. Cum autem id, quod in eam structuram erogatum a me est a domino Andrea Balassa mihi, lata prothonotarii hac de causa inter nos sententia numerare debeat: non ante mihi tamen sumptus meos persolvere vult, quam opus illud a camera Mattis suae aestimetur, literaeque de aestimato opere dentur. Proinde supplico humillime Vestrae Serenitati, tanquam domino meo clementissimo, dignetur praefecto camerae Novizoliensis clementer mandare, ut castrum Wywar adeat, opus revideat, adjunctisque bonis sibi viris justo judicio aestimet; non tamen de expensis meis rationes a me exigat, quas (deum testor) nullas reddere scio, sed justo saltem judicio, bonaque conscientia opus aestimet et de aestimatione literas det. Clementissimum a S. Vestra expecto responsum.

Ejusdem S. Vestrae

humillimus et fidelis servitor
Valentinus Balassa de Gyarmath.

(A hátlapján az alsó ausztriai kamara 1588. jan. 23-iki végzése olvasható: kiadandó Giengernek s megparancsolandó, hogy az építkezést szakértőkkel vizsgálta meg, s tegyen a kamarának róla jelentést. Ered. Pozsonyi kamara iratai III sorozat, 37 csomó.)

91. *Pozsony, 1588. febr. 1. Kamarai rendelet Chutor Jánoshoz, a király felügyelete alatt álló esztergomi érseki javak adminisztrátorához.* Egregie domine etc. Ex supplicatione magnifici *Valentini Balassae* ex aula nobis missa, quam hisce dominationi vestrae egregiae mittimus, cognoscet eadem, quid ipse a Sua Majestate petat, et et quibus conditionibus sibi vel dudum, vel integrum officiolatum Naghzólós conferri petat. A dominatione vestra egregia itaque informari cupimus, qui sint dicti officiolatus annui proventus et utrum officiolatus iste ipsi *Balassae* iis conditionibus sit conferendus. Suam autem informationem ita scripto complectatur, ut ea in specie in aulam mitti possit; habeatque hoc in secreto, ne qui id resciat; supplicationem quoque rursus nobis cum sua informatione remittat et feliciter valeat. Posonii prima Februarii, anno 1688. (Exped. camer. Poson.)

92. *Bécs, 1588. febr. 8.* Ernő főherczeg a pozsonyi kamarához: Minthogy a király ő felsége *Balassa Bálintnak* a magyar urak kérésére megkegyelmezett, rendeljük, hogy az ellene kiadott idézést semmisítsétek meg és a pert ob incestuosas ejus nuptias a fiskus nevében tovább ne folytassátok. (Ben. resol. 1588 fol. 21.)

93. *Bécs, 1588. febr. 9.* Ernő főherczeg a pozsonyi kamarához: A király ő felsége és mi *Balassa Bálintnak* megkegyelmezvén, parancsoljuk, hogy ezt a jogügyszagatónak azzal hozzátok tudomására, hogy az ellene kiadott idézvényt semmisítse meg. (Ben. resol. 1588. fol. 20.)

94. *Pozsony, 1588. febr. 16. A kamara jelentése a szállósi tisztség dolgában.* Serenissime Princeps, Fidelitatis etc. Ad supplicem libellum *Valentini Balassae* officiolatum pertinentiarum oppidi *Zeoleos*, in arce *Ujvar* archiepiscopali sibi conferri petentis et mutuum bis mille florenorum eo nomine conferentis in clementi mandato *Serenitatis Vestrae* 21. die proxime transacti mensis *Januarii* edito nobis missum pro demissa nostra informatione, quam *Serenitas Vestra* clementer requirit, referimus humillime, personam ipsius *Balassae* et ejus merita nota esse apud aulam *Serenitatis Vestrae*. De officiolatu autem ipso, quantos proventus per annum ex conjectura praeteritorum annorum praestare posse videatur ex extractibus his litteris nostris adjectis *Serenitati vestrae* patebit. Repetendum autem nobis est ad expeditorum informationem memoria clementis decreti illius *Majestatis Suae* et *Serenitatis Vestrae*, quo statutum fuit ne posthac officiolatus bonorum archiepiscopalium aliquibus conferrentur, eo quod multis laboribus et servitiis exactionibusque colonos premere ipsi officiales consueverint, neque prohiberi ab administratore ulla ratione hactenus potuissent, asserentes: se non ab administratore, aut quovis alio, sed ab ipsa Sua Majestate imperatoria officiolatus obtinuisse. Veremur itaque ne *Balassa*, mutuoque dato obfirmatus, colonos ipsos liberius etiam quam alii officiales gravare incipiat. Exquisimus autem et administratoris proventuum archiepiscopalium informationem, cujus litteras ad nos superinde scriptas in specie *Serenitati Vestrae* cum praesentibus nostris humillime transmittimus, supplicemque libellum *Balassae* una remittimus. Deus etc. Posonii die 16 Februarii 1588. (Fogalm. Orsz. Ltár, Exped. camer. Poson.)

95. *Pozsony, 1588. márcz. 4. Itélet a Balassa Bálint, Ferencz és András közti birtokperben.* Nos Rudolphus secundus Dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. rex, archidux Austriae, dux Burgundiae etc. Memoriae commendamus per praesentes, quod fidelis noster egregius Joannes Joo de Kazahaza personalis praesentiae nostrae in judiciis locumtenens et consiliarius noster nostram personaliter veniendo in praesentiam ex debito officii sui nobis fideliter retulit in hunc modum, qualiter superioribus temporibus inter magnificos Valentinum et Franciscum Balassa de Gyarmath ab una, parte vero ab altera Andream similiter Balassa de dicte Gyarmath in facto castrorum Wywar in Lyptoviensi, ac Wigles in Zoliensi comitatibus existentium et habitorum, bonorumque et jurium possessionariarum earundem partium ad eadem spectantium et pertinere debentium, necnon aliorum etiam quorundam aviticorum bonorum, puta castrorum Kekkew, Dywyn et Salgo vocatorum in comitatu Neogradiensis existentium ac aliorum similium bonorum, tam in hoc nostro Hungariae regno, quam etiam Poloniae habitorum, tam etiam nonnullarum differentiarum inter ipsas partes habitarum, vigore quarundam litterarum Serenissimi archiducis Ernesti fratris nostri charissimmi praeceptoriarum eidem locumtenenti personalis praesentiae nostrae sonantium per eundem locumtenentem personalis praesentiae nostrae praedictae, aliosque iudices per eundem archiducem pro revisione ipsa deputatos ac per eundem personalis praesentiae nostrae locumtenentem ad id convocatos, Posenii in termino, per eundem juxta tenorem praetactarum litterarum praeceptoriarum ad id praefixo quaedam juridica revisio, ex partium ipsarum allegationibus facta et celebrata extitisset; per quam quidem judicariam deliberationem et sententiam praescripta bona et jura possessionaria partium praenotatarum avitica inter easdem modo et ordine in litteris nostris adjudicatoriis superinde contactis dividi debere deliberatum et pronuntiatum fuisset, quae omnia praescriptae litterae nostrae adjudicatoriae Posenii feria sexta proxime post festum beati Stephani primi regis Hungariae proxime praeteritum confectae et emanatae clarius denotarent et exprimerent, quae quidem judicaria deliberatio et sententia dicti locumtenentis personalis praesentiae nostrae, caeterorumque iudicum delegatorum et sibi adjunctorum per fidelem nostrum egregium magistrum Valentinum Wyzkelethy dictae personalis praesentiae nostrae prothonotarium debitae etiam executioni demandata esset. Quarum quidem litterarum nostrarum adjudicatoriarum executione modo praemisso peracta superioribus hisce diebus praefatus Valentinus Balassa ad dictum archiducem Ernestum confugiens, ab eodem quasdam litteras praeceptorias, vim et formam novi iudicii repraesentantes eidem Joanni Joo personalis praesentiae nostrae locumtenenti sonantes contra dictum Andream Balassa pro sui parte impetrasset, easque dicto Joanni Joo exhibuisset. In quibus quidem litteris praeceptoriiis, per eundem archiducem ipsi locumtenenti personalis praesentiae nostrae hoc et id fuisset injunctum, ut ipse revisioni hujusmodi causae partium de novo fiendae certum terminum praefigere, convocatisque ad id rursus iudicibus et jurisperitis viris ac auditis partium earundem universis novis

propositionibus, allegationibus, exceptionibusque et responsis, probabilibusque documentis admissis causa in eadem novum iudicium novamque juris revisionem et discussionem facere ac administrare deberent. Quibus quidem litteris praeceptoris novi iudicii idem Joannes Joo personalis praesentiae locumtenens obtemperare et satisfacere volens, novae revisioni hujusmodi causae partium ipsarum certum terminum, primum nempe diem praesentis mensis Martii praefixisset. Quo quidem termino adveniente praefatus Andreas Balassa coram eodem locumtenenti personalis praesentiae nostrae personaliter comparuisset, ipsumque novum iudicium novamque juris revisionem et discussionem recipere promptus fuisset et paratus; annotatus tamen Valentinus Balassa actor termino in eodem, sed et aliis quoque quatuordecim diebus, immediate sequentibus per eundem Andream Balassa coram eodem locumtenente personalis praesentiae nostrae, expectatus, actor existens, causam suam prosecuturus, exindeque ab eodem locumtenente personalis praesentiae nostrae iudicium et justitiam recepturus, ejusdem locumtenentis personalis praesentiae nostrae in praesentia nec per se, nec per procuratorem suum legitimum venire curasset, sed se a facie juris et justitiae penitus et per omnia absentasset, seque contra praefatum Andream Balassa succumbi, in amissioneque actionis et acquisitionis suae convinci et aggravari permisisset; praefatusque Andreas Balassa ex parte dicti Valentini Balassa ab eodem locumtenente personalis praesentiae sibi in praemissis juris aequitatem, justitiaeque complementum elargiri postulasset. Quia vero praefatus Valentinus Balassa ad dictum archiducem confugiendo ab eodem praescriptas literas praeceptoris visa novi iudicii in se repraesentantes eidem personalis praesentiae nostrae sonantes contra dictum Andream Balassa pro sui parte excepisset, easque eidem locumtenenti ipersonalis praesentiae exhibuisset, ac penes easdem praescriptae novae juris revisioni praenotatum terminum recepisset; ipsoque termino adveniente nec nunc, sed nec postea quatuordecim scilicet continuis diebus per dictum Andream Balassa expectatus actore existente causam suam prosecuturus, exindeque ab eodem locumtenente personalis praesentiae nostrae novum iudicium novamque juris revisionem et discussionem recepturus, coram eodem locumtenente personalis praesentiae personaliter vel per procuratorem suum comparuisset, sed se a facie juris et justitiae absentasset, seque in amissione actionis et acquisitionis suae convinci et aggravari permisisset. Ob hoc idem locumtenens personalis praesentiae nostrae una cum nonnullis dominis praelatis et baronibus, magistris prothonotariis et sedis judiciariae nostrae juratis assessoribus secum pro impendentibus hujusmodi novo iudicio pro tribunali sedentibus et constitutis, habito cum eisdem consiliis praematurato, sanaque deliberatione praefatum Andream Balassa ab ulteriori impetitione dicti Valentini Balassa causa in praemissa simpliciter absolvi et exonerari, eundemque Valentinum Balassa ob hujusmodi contumaciam et non comparitionem suam, causaeque suae praedictae non prosecutionem in amissione hujusmodi actionis et acquisitionis suae convictum et condemnatum fore decrevisset et commisisset, prout decrevit et commisit. Unde nos ad hujusmodi fidedignam relationem praefati Joannis Joo locumtenentis

personalis praesentiae nostrae et consilii nostri praesentes literas nostras sub sigillo judiciali, apud eundem Joannem Joo habito, dicto Andreae Balassa jurium suorum ulteriorem ad cautelam dandas duximus et concedendas communi svadente justitia. Datum Posonii feria secunda proxima post Dominicam reminiscere, anno Domini Millesimo quingentesimo octogesimo octavo. Lecta per me Joannem Joo de Kazahaza, personalis praesentiae regiae in judiciis locumtenentem et consiliarum Sacrae Caerareae Regiaeque majestatis. (Egykorú hív más. Orsz. Ltár. pozsonyi kam. iratai III sor. 38 cs.)

96. Bécs, 1588. márcz. 12. Ernő főherczeg parancsa Balassa Bálinthoz és Ferenczhez, hogy birtokperük itélettel befejeztetvén, többé ez ügyben ne alkalmatlankodjanak. Ernestus etc. Magnificis Valentino et Francisco Balassa de Gyarmath salutem et gratiam. Conquesti nobis estis injuriam utriusque vestrum fieri a magnifico Andrea Balassa patruo vestro in Viglesianis et caeteris bonis aviticis. Ideo ad revidendas et componendas has vestras differentias ad vestram petitionem, sibi quidem Valentino novum iudicium in causa jam adjudicata gratiose concesseramus; tuam autem Francisce praetensionem per reverendissimum Stephanum Feierkeöy episcopum Nitriensem Sac. Caec. Regiaeque Majestatis consiliarium et per Hungariam locumtenentem juridice cognoscendam demandaveramus. Verum neuter vestrum, uti ex literis ejusdem locumtenentis et praesentiae percepimus, loco et tempore vobis assignato, nec aliquot diebus subsequenter comparere voluit. Unde aliud conjicere non possumus, quam quod hac via patrum vestrum impensis et laboribus fatigare, ac sub praetextu alicujus juris bona ejus possidere velitis. Quam ob rem Sac. Caes. Regiaeque Mattis nomine committimus vobis, ut postquam, data vobis commoditate, jura et praetensiones vestras producendi uti neglexistis, in posterum ei nequaquam negotium facessere praesumatis, sed bona ejus omnia sive, quae pecunia emit, sive quae alio jure obtinuit, intacta relinquere debeatis et teneamini; secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum Viennae 12 die Martii, Ao 1588. Ernestus. Faustus Verantius. (Egykoru hiv. más. Pozs. kam. iratai III. sor. 37 csomó.)

97. Pozsony, 1588. márcz. 14. Fejérvári István nyitrai püspök kir. helytartó itéletlevele, mely szerint Ernő fhg parancsára és Balassa Ferencz panaszára, hogy míg ő a végekben ő flge érdekében fáradozott, azalatt atyjafiai B. Bálint és András az ő ősi és zálogos jószágait tudta és akarata nélkül minden törvényes ok nélkül felosztották maguk között — ezen ügy elbírálását márcz. 6-ra Pozsonyban tanácskozó törvszékre bizta. Eljövén a határidő, a tárgyalásra Balassa András megjelent, de B. Ferencz sem akkor, sem 9 nap leforgása alatt nem jelentkezett, hanem Ernő fhgtól parancsot eszközölt ki új tárgyalásra. De B. Ferencz később se jelenvén meg, a törvényszék pervesztesnek ítélte s B. Andrást felmentette B. Ferencz minden további zaklatásai alól. (Hiv. más. Pozs. kam. iratai III. 37.)

98. Bécs, 1588. ápr. 21. Ernő főherczeg megküldi a pozs. kamarának Illyésházi István levelét, melyben utalva arra, hogy a Balassák

közt folyó vizzály miatt *Ujvár* egészen elpusztul, kéri, hogy azt magához válthassa, mint amely az előtt ugyis az ő likavai várához tartozott. Adjon tehát a kamara felvilágosítást: milyen állapotban van az a vár, hogy bánnak Balassáék a jobbágyokkal és figyelembe vehető-e Illésházy ajánlata? (Ben. resol. 1588 fol. 92.)

99. *Pozsony, 1588. maj. 11.* A főherczeg ápr. 21-ki parancsára, jelenti a kamara, hogy *Ujvár* nem tartozik Likava várához, hanem külön inscribálta Ferdinánd *Balassa Jánosnak*, amire még auctiot adtak a János fiai, de hogy mennyit? nem tudja, azt se, mily föltételekkel, mert az iratokat nem közölték vele. — A jobbágyokkal bizony roszzul bánnak Balassáék, amint a likavai várat 1587-ben össze író bizottság inquisitiójából, mely 1587 jan. 21-én az udv. kamarához felküldetett — kitetszik. Már akkor javasolta a kamara s most is csak azt javasolja, hogy a vár váltassék vissza tőlük. (Exped. cam. poron.)

100. *Besztercebánya, 1588. jul. 12.* Kloekher Abrahám és Agerie György jelentik a besztercebányai rézkereskedelem Verwalterjének Gienger Márkus urnak, hogy az alsó ausztriai kamara jan. 26-ki parancsa következtében *Balassa Bálint* kérésére a Balassa János örökösei által *Ujvárban* teljesített építkezéseket Boscheni András kőműves, Pirkher Gáspár és Müllner György ácsokkal fölmérte és megbecsülte s úgy találták, hogy Balassáék 618 öl várfalat (Ringsmauer) építettek 1328 ft 70 fillér értékben, de még 273 öl kiépítetlen. A költségekből a kő, homok, nap-szám fejében eső 494 ftot nem a sajátjokból fizették, hanem robotban csináltatták. Azonkívül csináltattak egy 75 öles istállót, 18 öles pinczét, egy 15 öles és egy másik 10 $\frac{1}{2}$ öles szobát 207 ft 37 $\frac{1}{2}$ fillér értékben s egyéb apróbb átalakításokat 103 ft értékben. — Az építkezések nem mindenben felelnek meg a kívánalmaknak, különösen a várfalak nem a kellő vastagságuk s az anyag sem a legjobb. Mindezek alapján Gienger azt javasolja az alsó ausztriai kamarának, hogy míg Balassáék az elvállalt építkezésnek kellőleg és teljesen eleget nem tesznek, az építkezési költségek iránti elszámolás velök függésben hagyandó. (Ered. pozs. kam. iratai III. 37.)

101. *Bécs, 1588. jul. 21.* Ernő főherczeg a pozsonyi kamarának megküldi *Balassa Bálint és Ferencz* levelét, melyben magukat az *ujvári* jobbágyok törvénytelen zaklatása miatt emelt vádaktól védelmezik s kéri, hogy egyetlen lakóhelyükből ne zárassanak ki. A főherczeg jónak látná, hogy az ügy megvizsgálására bizottság küldetnék ki. (Ben. resol. 1588. fol. 171)

102. *1588. aug. 19.* *Balassa András* emlékezteti a királyt azon ajánlatára, hogy ő kész Végles várának birtokában levő $\frac{2}{8}$ részét teljesen átengedni, ha a rajta levő 10.600 ft inscriptionalis összeg átruháztatik az *ujvári* vár azon részére, melyet unokaöcscse *Balassa Ferencz* bir s ilyen módon az egész *Ujvárat* egyedül birná, amelynek $\frac{3}{4}$ része már is az övé, mert azt paternis pecuniis szerezte s gyalázat esnék rajta, ha más kezére jutna. (Pozs. kam. iratai III. sor. 37 cs.)

103. *Bécs, 1588. okt. 18.* Ernő főherczeg a kamarához: Miféle vizzály van *Balassa András* és unokaöcscsei *Balassa Bálint és Ferencz*

közt bizonyos tized miatt, megértetik ő felsége leveléből. A kancellár: Herenchényi püspök úgy véli, hogy az a peres tized egyik felet se illeti, hanem *Végles* javára szedendő be, kifizettetvén belőle az esztergomi káptalannak a szokott árenda. Adjon véleményét a kamara, hogy a tized lefoglalható és fordítható-e a végek hasznára. (Bem. resol. 1588. fol. 235.)

104. 1588. nov. 1. Balassa András német levélben panaszkodik bizonyos bárónak, hogy unokaöcscsei *Bálint és Ferencz* a véglesi és ujbárai szegény jobbágyokat annyira nyomorgatják, hogy ezeknek el kell pusztulniok. Most még nagyobb lesz a dühök, ha megtudják, hogy ő fíge Ujbárt vissza akarja tőlük váltani. Kéri, hogy pietatis et necessitatis causa parancsoltassék meg a magy. kamarának, hogy mindhármodjuk idéztessenek meg a pozsonyi országgyűlésre s ott az ügy törvényesen láttassék el, mielőtt az egész vidék tönkre jut. (Pozs. kam. iratai III. sor. 37 csomó.)

105. 1588. nov. 2. Átruházási egység Ernő főherczeg és *Balassa András* közt *Végles* és *Ujvár* várak felől. 1. Minthogy a 21.726 magy. ft $7\frac{1}{2}$ denár inscriptionális összegből, mely *Véglest* terhelte, a *Zay Lászlót* illető $\frac{1}{3}$ rész visszaváltása 7242 ft $2\frac{1}{2}$ denár a király által kifizettetett s így ez a $\frac{1}{3}$ rész a királyra visszazállt, — még fennmaradt a 14.484 ft 5 denárból 10.600 ft; ez mint a Balassáé *Véglesről* *Ujvárra* átiratik. 2. A még fennmaradó 3884 ft 5 denár, ha *Balassa* és örökösei által kifizettetik, az is *Ujvárra* iratik be. 3. Ezáltal *Végles* az inscriptio alól teljesen felszabadulván, *Balassa* az általa birt részeket az oklevelekkel együtt tartozik a királynak átengedni. 4. Ő fíge *Ujbárt*, mely egykor *Balassa Jánosnak* volt 16.500 rftba inscribálva életfogytáig, azután pedig örököseinek *Bálintnak* és *Ferencznek* 12 évre (ami a jövő évben jár le) — átengedi *Balassa Andrásnak* oly kötelezettséggel, h. az inscriptio lejártáig *Balassa János* örököseinek a 16.500 rftot kifizesse. 5. A már említett 16.500 rfton felül tartozik *B. András* és pedig mindjárt 4000 mftot készpénzben ő fígenek kifizetni a hadi fizető hivatal kezeibe. 6. Ő felsége *B. András* *Ujvárba* beiktatja, neki a kifizetett 16.500 rftól, 4000 mft-ról, 10.600 tallérról s a netalán még fizetendő 3884 tallér és 5 denárról inscriptionális levelet ad. 7. *B. András* pedig reversalisban kötelezi magát, hogy az arany és ezüst bányák miveléséhez szükséges erdőket gondozza, azok használatát nem akadályozza. — 8. Ő fíge a felsorolt inscrip. összegek visszafizetése mellett, 8 havi felmondás mellett a várat visszaválthatja. 9. E transactio nem prejudikál a *Balassa András* és néhai neje, valamint mostoha lánya ellen a osztrogi herczeggel való házasság s *Makovicza* és *Brodamér* kastélyok elidegenítése miatt folyó pernek. (Ered. Pozs. kam. iratai III. sor. 37 csomó.)

106. *Bécs*, 1588 nov. 5. *Ernő főherczeg parancsa Balassa Bálint-hoz és Ferenczhez*, hogy az ujbárai és véglesi ügyben a kir. helytartó ítélőszéke előtt jelenjenek meg. Ernestus etc. Multoties jam ad nos perlatum est bona arcium Uyuar et Wiglosch propter controversias illas, quae vobis cum Andrea Balassa intercedunt in dies magis magisque vastari, et nisi huic malo tempestive occursum fuerit brevi ad extremam desolationem redacta iri. Cum vero proprietas bonorum istorum ad suam

Mattem Caesd. et Ream spectet nobisque ejusdem Suae Mattis nomine incumbat hanc proprietatem et miseros colonos contra quamvis violentiam et injuriam tueri et defendere, ideo benigne decrevimus controversias illas per novum judicium, a vobis saepius jam efflagitatum dirimere et harum serie vobis benigne praecipimus et mandamus, ut in dnica Laetare proxime futura coram Rdo. Stephano Fejérköy, electus episcopo Nitriensi, locique, ejusdem comitem perpetuo, Maettis consiliario et camerae ejusdem Hungaria ac praefecto ac per regnum Hungariae locumtenenti, cui cognitionem causae hujus commisimus, Posony, obsequenter compareatis atque ibidem jura et praetensiones vestras producatís, vosque dein praelibati locumtenentis et judicium regni ordinariorum hanc Posonii existentium cognitioni demisse accomodetis; Commisimus autem per benignas literas ntras mandati dicto locumtenenti, ut non obstante unius vel alterius vestrum absentia, unacum reliquis judicibus definitivam sententiam parti comparenti ferat et pronunciet et superinde litera sententiales authentice extradare debeat et teneatur. Interim etiam miseros colonos utrorumque bonorum contra aequitatem, jura et libertates suas antiquas haud quoque aggravetis. Viennae 5. Novemb. Ao 88. A Valentinum et Franciscum Balassas. In simili ad Andreám Balassam és a helyttóhoz. (Ered. fogalm. Olt. Pozs. kam. iratai III. sor. 37 csomó és Ben. resol. ad. tam. Poson. 1588 fol. 245.)

(Nb. Ez módosított formája a nov. 5-ki parancsnak; úgy látszik, F. B. András újabb panaszára decz. 20-ika táján adatott ki. A keresztülhuzottak a nov. 5-ki parancsból valók.

107. *Pozsony, 1588 nov. 5.* A főhg okt. 18-ki kérdésére, hogy melyek azok a tizedek, melyekről *Balassa András* azt kéri, hogy azoktól *B. Bálint és Ferencz* tiltassanak el s a *véglesi* végház szükségleteire fordíttassanak? azt válaszolja a kamara, hogy azok iránt Okt. 21-én az esztergomi káptalant megkérdezte. Ennek jelentése szerint, melyet eredetiben fölterjeszt, ilyen tized Hontvármegyében ennek felső és alsó járásában van, rendszerint 140 mft. árendát fizetnek érte és pedig jelenleg csak *B. Andrásnak*. Balassáék ezen tizedek felett is versengenek. Ennek megszüntetése végett javasolja a kamara, hogy azon rendelet értelmében, hogy a végházakhoz közeli tizedek a végházakra fordítandók — ezen tizedet ő flge vehetné árendába, illetőleg átadhatná az esztergomi káptalannak olykép, hogy árendája Véglesre fordíttassék. Megparancsolandó tehát *B. Bálint és Ferencznek*, hogy e tizedeket Végleshez szolgáltatassák be annak használatában *B. András*t ne akadályozzák, a véglesi német kapitány pedig tartozzék *B. András*t oltalmazni (Exped. camer.)

108. *Bécs. 1588 nov. 14.* Ernő főherczeg tudatja a kamarával, hogy *Balassa Bálintnak és Ferencznek* megparancsolta, hogy ne akadályozzák *Balassa András*t abban, hogy a tizedet a *véglesi* várra fordítsa. Jövőre a tized az esztergomi káptalannak adatott árendába. (Ben. resol. 1588. (fol. 248.)

109. *1588 nov. 23.* *Balassa András* írja Ernő fhgnek, hogy megértette, h. *Ujvárt* micsoda feltételek mellett kaphatja meg. A 8 pont közül 4 alig elviselhető, mert az, hogy a 16500 fton felül, amennyibe

Ujvár inscribálva van, még és pedig mindjárt 4000 mftot fizessen le, a várhoz tartozó erdőket engedje át az arany és ezüst bányák szabad használására és ő flge a várat bármikor vissza válthassa. — A 4000 fto már előbb is lefizette volna, de pénzt nem szerezhetett; különben is előbb tudni szeretné: in quam licentiam seu libertatem patruales mei per nimiam indulgentiam Mattum Vrarum inciderint? Credo Ser. Vra etiam optime scire, quid dnus *Valentius Balassa* cum arce Suae Mtis Sarospathak fecerit. Scio in quantum valeant literae adjudicatoriae et sententiales apud eos, quarum vigore dimidietas castrī Wywar et pertinentia ejusdem manibus meis data et assignata per meque libere possessa sit; non curatis tamen demum ipsis literis adjudicatoriis et sententionalibus et legitima executione exinde subsecuta, iidem patruales mei ex eodem castro et bonis ejecerunt, eisque privarunt, frustra superinde me Serti Vrae multoties supplicanti. Unde Clementissime domine istis omnibus aliiue bene propensis et cogitatis, considerandum mihi fuit, ne me simul et pecunia et bonis carere seu privari contingat, quandoquidem eis omnia impune fecere omnes animadvertant. — Gratiose recordari S. Wa poterit, quantum negotii jam Mattibus Vis. dum *Valentinus Balassa* facesserit. Ennéfogva kéri, hogy mihelyest a pénzt lefizeti, ő Ujvár birtokába hivatalos hatalommal behelyeztessék, unokaöcscsei pedig kihelyeztessenek.

Az erdők használatáról, miután az más inscript. levélben is kikötetett, nem disputál, jóllehet a várnak az a jövedelme, mert se szőlője, se rétje se mezeje. Kéri azonban, hogy a vár legalább 15 évig hagyassék meg a birtokában, különben gazdasági beruházásokat nem eszközölhet s a teljesen elerőtlenedett szegény jobbágyaság se térhet magához. — Kéri továbbá, hogy a vár fentartására eddig utalványozott évi 300 ft. neki is folyósíttassék, vagy pedig a már lefizetett összegre még 3000 mft irassék rá. (Pozs. kam. iratai III. sor. 37.).

110. *Bécs, 1588 decz. 23.* Ernő főherczeg értesíti *Balassa Andrást*, hogy Ujvár transactiója iránt az okmány már kiállítatott. Tartsa magát annak pontjaihoz s nevezetesen a 4000 frtot fizesse le mielőbb. Unokatestvérei akadékoskodó törekvéseitől ne féljen semmit, mert abban, amit ő flge engedélyezett, minden hatalmával megfogja oltalmazni s mihelyest itt lesz a visszaváltás ideje: *B. Bálintot és Ferenczet* ki fogja helyezni a várból s őt *B. András*t beiktatni. (Ered. fogalm. Pozs. kam. iratai III. sor. 37. csomó.)

111. *Prága, 1589 márcz. 1.* Rudolf diplomája, mellyel a *Balassa Bálint és Ferencz* által atyjok halála óta birt Ujvárt tőlök elvevén *B. András* nógrádi főispánnak inscribálja a 109 sz. a. ismertetett föltételek mellett. (Pozs. kam. iratai III. 37.)

112. *Bécs, 1589 márcz. 24.* Ernő főherczeg közli a kamarával *Balassa Bálintnak Végles és Ujvár* dolgában tett propositióját (hiányzik). Minthogy ugy tudja, hogy a kir. törvényszéken tárgyalatni fog az ügy, adjon a kamara felvilágosítást annak mibenlétéről. (Ben. res. 1589. fol. 66.)

113. *1589 máj. 6.* Az Eperjesen tartott Szent György napi nyolczados törvényszék *Balassa Bálintot és Ferenczet* az ellenök *Széchy Tamás* által Gőd és Szöd pestmegyei birtokok iránt indított perben ismé-

telten történt meg nem jelenésök miatt a szokásos 24 ft. birságban elmarasztalja s máj. 18-ikán utasítja az egri káptalant, hogy Széchy a nevezett két faluba iktassa be, a pervesztes alpereseken pedig a birságot hajtsa be. A per előzménye és tárgya a következő: Felsőlindvai Széchy Tamás a mohácsi csatában elesett. Első feleségétől maradt István, a másodiktól Székely Magdától Margit (gr. Salm Miklósné, majd Ab Archo Pirhusné). Székely Magda másodsor férjhez ment Thurzó Elek országbíróhoz kivel nemzette Annát (Báthory Andrásné) és Erzsébetet (Pernstein Jaroslánné). Birtokai u. m. Felső-Lindva és Dobra várak, Muraj-Szombat város (Vas), Sziget Kastély, Letenye városa (Zala), Bagos, Hosszu Aszó, Szilvás (Kraszna), Nőtincs (Nógrád) Csaba, Gőd, Sződ (Pest), Tamási, Miske (Veszprém), Szent Simon, Rima-Szécs (Gömör) az özvegy és gyermekei kezébe jutottak. Széchy István korán s magtalanul elhalt s ekkor az osztályos atyafiak u. m. Széchy Demeter, Péter és György maguknak követelték a birtokokat. Székely Magda kir. adományt eszközölt ugyan ki magának, de ez nem ártott a Széchy atyafiak követelésének. Ekkor Révay Ferencz nádori helytartó javallatára osztályegységére léptek, de azt Székely Magdolna meg nem tartván, perre került a dolog. Közben Széchy Demeter, Péter és György meghaltak s György fia Tamás folytatta a pert nemcsak Széchy Margit és a Thuzzó Elek lányai ellen, hanem Vecseri Choron János ellen, aki Dobra várát zálogba vette Széchy Margittól és a Balassák ellen, akik Gőd és Sződ birtokába léptek. (A szepesi kápt. 1789-ki hit. átirata, Orsz.-Ltár, Ügyvédek iratai 72 : 115).

114. *Bécs, 1589 máj 12.* Ernő főherczeg véleményt kíván a kamarától *Balassa Bálint és Ferencz* kérvénye tárgyában, melyben magukat *Ujvárban* megtartatni kérik és bizonyos föltételek mellett az inscriptiót növelni hajlandók. (Ben. resol. 1589 fol. 116).

115. *Eperjes 1589 máj. 22.* Fejérkevi István kir. helytartó utasítja az egri káptalant, hogy az ez évi máj. 6-ki ítéletet Széchy Tamás javára ne hajtsa végre, mert *Balassa András, Bálint és Ferencz* alperesek beigazolták a tárgyalásról történt elmaradásukat s kérelmükre új tárgyalás tüzetett ki. A káptalan jul. 25-kén jelenti, hogy az ítélet végrehajtását fölfüggesztette és Széchy Tamást az Egenváralján talált szolgája útján tizenötöd napra a kir. személynök elé idézte. Ugyanakkor a jászói konventnek is küldött parancsot Fejérkevi, hogy Széchy-t az új tárgyalásra idézze meg. A konvent ju. 9-kén jelentette, hogy Széchy-t Enyiczken a szolgálója Berzenczi Margit útján megidézte. (A szepesi kápt. 1785-ki hit. átirata. Ügyvédek iratai 72 : 115).

116. *Pozsony 1589 jun. 2.* A kamara jelenti a főherczeg máj. 12-ik parancsára, hogy *Balassa Bálintot és Ferenczet* felszólította, nyilatkozzanak, mennyit hajlandók *Ujvár*ra ráfizetni. Válaszukat és kérvényüket eredetiben fölterjeszti a főhgnék. (Exped. camer.)

117. *Bécs, 1589 jun. 21.* Ernő főherczeg a kamarához: *Balassa András* mellékelt két leveléből láthatjátok, hogy kész *Ujvárért* az egész inscriptiót letenni oly föltétellel, hogy mivel a vár fele őt illeti, a fele inscriptio is zár alá vétessék, míg az ügy törvényesen be nem fejeztetett. Minthogy ő flge akarata, hogy a vár a mostani birtokosok kezéből kivé-

tessék, adjon a kamara véleményyt, hogy az a B. András ajánlata szerint lehetséges-e?

118. 1589 jun. 23. A főherczeg jun. 21-ki rendeletére B. András kérvénye tárgyában azt válaszolja a kamara, hogy nem ismeri az inscriptiós levelet; nem tudja tehát a föltételeket; de bizonyosan ki lesz kötve benne valami határidő a felmondásra. Előleges figyelmeztetés nélkül a várat nem lehet B. Bálinttól és Ferencztől elvenni és sequestrálni, hacsak az inscriptiós levéllel ellenkező súlyos ok nem forog fenn. (Exped. camer.)

119. Bécs, 1589 szept. 18. Ernő főherczeg a kamarának kézbesítés végett megküldi a Balassa Ferenczhez intézett parancsot, hogy a *plostini* positiót, melyet Ujvártól elszakitva Pándy Zsigmondnak elidegenített, azonnal csatolja vissza a várhoz. (Ben. resol. 1589 fol. 235.)

120. Bécs, 1589 szept. 23. Ernő főherczeg a pozsonyi kamarához: Milyen transactió létesült Balassa Andrással Ujvár és Végles iránt mellékletből megérthetitek. E szerint B. A. az unokaöccseit Bálintot és Ferenczet a hét várban való birtok része erejéig kifizetni tartozik, mit ha a megszabott időre nem tenne, ő flgének mással fog tárgyalni és megegyezni. De mint B. András mellékelt leveléből látható, az inscriptió letétele többféle nehézségbe ütközik. A legnagyobb nehézség az, hogy a legközelebb mult törvényszéken delegált bíróság által nemcsak Végles, hanem Ujvár fele-része is B. Andrásnak ítéltetett s annak végrehajtása — senki se mondván ellene — Vizkeleti Bálintnak megparancsoltatott. Fél tehát B. András, hogy, ha az inscriptiót a Balassáknak leteszi, a már őt illető rész erejéig megcsalódik. Az egész összeget azért se lehet a Balassák kezébe adni, mert az Ujvárhoz tartozó több falut és jobbágyot idegeneknek inscribáltak; nővéreik pedig azt kérik — melléklet szerint — hogy a pénz ne adassék a Bálinték kezébe, míg az ő portiojokat ki nem fizették. Az is bizonyos, hogy az inscriptionális levél nincs a Bálinték birtokában, hanem az Andráséban, már most kérdés, mennyiben igazolhatják követelésüket? Tanácskozzék azért a kamara más jogtudósokkal is, vajjon a leteendő pénz zár alatt tarsassék-e, míg Bálinték a magok jussát igazolni tudják; vajjon — miután Végles és Ujvár fele már B. Andrásnak ítéltetett — az összeg Bálinték kezébe adható-e? s miután míg az ügy tisztázása véget nem ér, a pénz zár alá vétetik — mi módon lehetne addig is a várat ő flge részére visszafogni? (Ben. resol. 1589 fol. 239.)

121. Pozsony, 1589. sept. 30. A pozsonyi kamara jelenti Ernő főherczegnek, hogy sept. 23-iki parancsa folytán az *ujvári* dologban tanácskozott a váczai, pécsi és tinnini püspökökkel, Czobor Pállal, Joo János személynökkel s a kir. jogügyigazgatóval. A főherczeg kérdéseire ezeket válaszolhatja: Első kérdés: szabad-e a pénzt addig zárlatban tartani, míg kitisztázódik, hogy kit illet? s vajjon nem árt e az, hogy az inscriptionális levél nincs a B. Bálint és Ferencz kezében? Az, hogy az inscr. levél nincs B. B. és F.-nél, nem árt nekik, mert megvan annál, a kit atyjok tutorukká kinevezett, t. i. B. Andrásnál, a ki azt annak idején és helyén fel fogja mutatni. Második kérdés, hogy miután Ujvárnak a fele és Végles egészen B. Andrásnak ítéltetett oda, kiadható-e

a Bálintnak, Ferencznek és nővéreinek része után eső pénz, különösen akkor, mikor a várnak némely részét elidegenítették? Erre azt válaszolja, hogy egyiket se lehet kizárni a maga részéből, mindenkinek joga van a pénzéhez, de miután többen osztozkodnak, azt a pénzt bírói kézbe kell adni, hogy az ossza szét. Nem lehet kizárni a nővért se, ha be tudja bizonyítani, hogy társörökös. A mennyiben pedig valami elszakítottat volna a vártól, azt vagy szerezzék vissza, vagy a visszaszerzés költsége vonassék le az inscriptióból. Harmadik kérdés, hogy a mennyiben szükséges lesz a pénzt zár alá venni, mi módon eszközölhető a várnak ő flge részére való visszafoglalása? Véleménye ez: Tétessék le a pénz nem B. András, hanem az ítélőmester kezébe. Tegye le pedig B. András, a ki a várat magához akarja váltani; de az egész eljárás az ő flge nevével és tekintélyével történjék, mert B. András maga is részes fél lévén, az ő nevében nem történhetik. Azután a felek felszólíttatnak, hogy 3 hónap alatt az ő flge által meghatározandó időben jelentkezzenek, mutassák ki, mennyi illeti őket a pénzből s ha azt az ítélőmester megítéli, vegyék fel, az ítélőmester, vagy a nádori ember pedig vegye át a várat. (Exped. camer.)

122. *Bécs, 1589. okt. 10.* Ernő fhg. a pozsonyi kamarához: Sept. 30-án az ujbárai és véglesi inscriptio tárgyában adott javaslatot elfogadjuk, az iránt a m. kancelláriánál intézkedtünk és Balassa Andrásnak meghagytuk, hogy mindkét vár inscriptióját nálatok tegye le, a helytartónak és országbírói ítélőmesternek, hogy a jövő Lukácsnap nyolczados törvényszéken döntsék el, kit mennyi illet belőle s azt fizessek ki. Mint-hogy pedig *Balassa Bálint és Ferencz* több falut és jobbágyot elidegenítettek Ujbártól, az ő részőkből legelőbb is az azok visszaszerzéséhez szükséges pénz levonandó. (Ben. resol. 1589 fol. 279.)

123. *1589. nov. 5.* Balassa Ferencz nevében Kovács János vallo-mást tesz az egri káptalan előtt, hogy Ernő fhgnek hozzá és *Balassa Bálint*-hoz Ujbár és Végles dolgában intézett levelét oly későn kapta meg, hogy e miatt a tárgyalásra el nem utazhatott s az ebből eredhető kárért felelősséget nem vállal és el nem fogad. (Ered. Pozs. kam. iratai III sor. 37 cs.)

124. *Kassa, 1589. nov. 8.* Kielman levele Ernő fhghez, hogy *Balassa Ferencz* a Rákóczi ajánlólevelével fölkereste őt, járjon közbe, hogy miután Ujbárnak a felmondása oly későn és oly hirtelen történt, hogy ő ottani ügyeit akkorra rendezni nem tudta, de meg ősi birtokai török kézben vannak s télire nincs hova vonulnia: engedtessek meg, hogy a telet még ott tölthesse; tavasszal okvetlenül át fogja adni a várat. Kielman melegen ajánlja e kérdést, mert »dieser Balassy gegen seinen Feind ein tapferer, redlicher ritterlich Mann ist, der sein Redlichkeiten öfter als einmal bewiesen und einzeigt hat,« különösen az egri vég-házban. (Ered. Pozs. kam. iratai III. 37.)

125. *Pozsony, 1589. nov. 22.* A m. kamara tanácsosai kérik Ernő fhget, hogy miután Balassa Ferencz saját ügyeiben egy bizonyos emberét hozzá Bécsbe küldi, ob respectum nostrorum et ipsius fidelium seryitiorum legyen hozzá megérdemelt kegyességgel. (Ered. Pozs. kam. iratai III. 37.)

126. *Bécs, 1589. nov. 27.* Ernő főherceg a kamarának megküldi *Balassa Ferencz* választát azon parancsra, hogy jelenjék meg és az inscriptió rá eső részét vegye fel és *Ujvárt* bocsássa vissza. Exkuzálja magát, hogy a hazai törvények ellenére megidézés nélkül rendkívüli commissio elé akarják állítani. Kéri, hogy mindkét rész inscriptio egyszerre s egészben tétessék le, továbbá, hogy ne fosztassék meg oly hirtelen a vártól. (Ben. resol. 1589 fol. 287.)

127. *Pozsony, 1589. dec. 7.* A m. kamara *Balassa Ferencz* folyamodására és Ernő fhg. nov. 27 ki parancsára azt válaszolja: igaz ugyan a mit B. Ferencz állít, hogy a magyar nemes törvényes megidézés nélkül nem tartozik törvényt állani; itt azonban nem igazságszolgáltatásról van szó, hanem az ujvári inscriptio felmondásának tudomásul s az inscriptionalis összeg felvételéről. Hozzáteszi B. Ferencz, hogy minden tárgyalás, a mi *B. András* és *B. Bálint* közt folyt, az ő tudtán kívül s beleegyezése nélkül történt. Ez mennyiben igaz? a kamara nem tudja, csak azt látja, hogy minden actióban a két Balassa, t. i. a Bálint és Ferencz neve szerepel. — 2-or B. Ferencz azt kéri, hogy a pénz fele részben adassék neki, mert ép oly joggal bírja *Ujvárt*, mint B. András. De a kamara a vele közlött adatokból úgy látja, hogy csak B. Andrásnak van joga ahhoz a pénzhez. Mégis meg kell várni, míg ez a kérdés a törvény előtt tisztáztatik, s ha mind a kettőt illeti, mind a kettőnek fizetessék ki. 3-or Kéri, hogy *Ujvár* hagyassék meg nála. Hivatkozik gyermekkora óta teljesített hű szolgálataira, felhossa, hogy más lakóhelye nincs s ha *Ujvár* elvétetik tőle, számkivetésbe kényszerítetik. B. Ferencz érdemei nem ismeretlenek a kamara előtt »et ut de servitiis majorum ipsius taceamus, magnam laudem solus ipse a virtute militari, qua plurimum pollet, apud omnes est consecutus, ita quod inter primos hac virtute celebres merito ab omnibus collocetur.« Ő flge kegyének tehát vissza kell őt tartóztatni az idegen országokba költözéstől s megnyerni, hogy a végházakban a török támadások ellen küzdjön. 4-er: Azt kéri, hogy a 3 havi felmondás tartassék be. Ez a pont a mi jzökönyvünkbe bevezetett 1554 máj. 20-ki inscriptionalis levélben határozottan bennfoglalatik. Ezzel szemben B. András egy 6 nappal később kelt okmányt mutogat, a melyből hiányzik a felmondás. Nekünk úgy látszik, hogy a Balassa András példánya hibásan van leírva, azért a felmondási határidőt be kellene tartani. Az utolsó kérelme B. Ferencznek az, hogy az inscriptionalis levélben ő és testvére *Bálint* szerepelnek, a várat tehát csak tőlük lehet visszavenni s a pénzt csak ők kaphatják. A kamara úgy látja, hogy e körül forog az egész kérdés. Tény, hogy az inscr. levél a *B. János* és örökösei nevére szól s hogy mégis mi jogon követeli B. András magának a vár és a pénz felét? azt a kamara nem tudja. Ennyit Balassa Ferencz kéréséről. Nem hallgathatja el a kamara, hogy B. Ferencz követeli által hajlandónak nyilatkozott ugyanazt az összeget letenni *Ujvárért*, a mit B. András, ha ő flge kegyét megnyerhetné. Megjegyzi a kam. elnöke: a nyitrai püspök, hogy B. András a napokban Pozsonyban járván az ujvári inscriptionak csak egy részét fizette ki. E tárgyban több főrendű kir. tanácsossal tanácskozván, ezek akként

vélekedtek, hogy miután B. András nem tett eleget a vele kötött transactionak, ő flge mással alkudhat meg Ujvár inscriptioja iránt. Megjegyzi a kamara elnöke, a ki egyszersmind kir. helytartó azt is, hogy az inscriptionalis összeg nem az ő kezéhez, hanem a propalatinuséhoz fizetendő, ő levén a rendes bíró a király és a nép közt; ő hozzá tartozik az Ujvár dolgában felmerülő pereskedés is. (Ered. és fogalm. Pozs. kam. iratai III sor. 37 csomó.)

128. *Pozsony, 1589. decz. 18.* A kir. helytartó tanácsos társai *Balassa András* kérvényére s *Ernö* fhg rendeletére azt válaszolják, hogy nekik ismételt az a véleményök, hogy a király s az országlakosok közti ügyben a nádor vagy helyettese ítélkezhetik s nem a helytartó, épúgy ő előtte teheti le ő flge a pénzt a helyszínén. Ha B. András azt állítja, hogy a pénz nála már akkor is készen volt, mikor tribunalunk előtt tárgyaltuk a dolgát, azt válaszoljuk, hogy nekünk se ő, se más nem mutatta azt a pénzt. És most is azt tartjuk, hogy a várat a *fiskusnak* kell visszaváltani és pedig az inscrip. levél értelmében a B. János örököseitől és 3 havi felmondással. A fiskus aztán teheti a várral, a mit akar. A pénz mikénti felosztása azokra tartozik, a kiknek joguk van hozzá. És habár nem homályos dolog, hogy a vár bizonyos része B. Andrásé, mégis az inscriptio természeténél fogva a pénzt *előbb* szétosztani nem lehet, hanem egészben kell átadni azoknak, a kik a várat bírják, azok aztán maguk közt megegyezhetnek, ahhoz a fiskusnak semmi köze. Mert a kamara és B. András közti egyesség az atyafiakat nem kötelezi s a fiskus veszedelem nélkül nem is avatkozhatik abba bele, hogy a felek milyen jogon bírják a vár egyes részeit. Osztatlanság jogán a vár *feléhez* B. Ferencz és Bálint tartanak just. Véleményük tehát az, hogy ne B. András, hanem a fiskus nevében tétessék le a pénz, vagy a helyszínén a várban, vagy a propalatinusnál, vagy ahol a fiskus jónak látja, az inscr. levél értelmében *B. János örököseinek*: a pénz miként való felosztása iránt aztán B. András velök egyezzek meg. Ezt javasolják helyesnek az orsz. törvények is. (Ered. Pozs. kam. iratai III. 37.)

129. *Pozsony, 1589. dec. 20.* A főhg dec. 12-én *Ujvár* dolgában véleményt kívánván a kamarától, jöllehet ez már több ízben (pl. dec. 7.) kifejtette nézetét, most elmondja a dolog egész genezisét: *B. János a Bálint és Ferencz apja* meghalván végrendeletileg minden vagyonának részesévé tette testvérét *Andrást*, mely javak nagyrésze atyai (ösi) volt s, a testvéreket egyenlő részben illette, de mindeddig B. János egyedül bírta. B. János halálával B. András, Bálint és Ferencz közös megegyezése folytán az ítélmester meghozta az osztályt szokott módon s ekkor *Ujvár* fele része *Andrásnak* jutott és adatott át, mit egyideig bírt is; de azután kérte Bálint, hogy míg megházasodik pro titulo ampliorum bonorum possessorum (= hogy több birtoka láttassék) adja át neki az egész várat. András csupa atyafiságos szeretetből átengedte. De ugyanakkor más tulajdon birtokai is *Andrásnak* felosztattak, a mikor is Bálint és Ferencz compulsu egestate a maguk részét neki pénzért eladták. Midőn e részeket és az *ujvári* részét idő mulva András visszakövetelte, Bálint és Ferencz repelláltak, úgy, hogy kénytelen volt beperelni őket. A vár-

megyén elvesztette, de a táblán megnyerte, hogy Ujvár fele neki átadás-sék. Jóváhagyta ezt az ítéletet a helytartó által törvénybe hívott főpapi és főúri bíróság is s most nincs más hátra, mint hogy András a fél vár birtokába bevezetessék. Az inscriptionalis pénzről levén szó, András maga is részes levén, az egész összeget nem adhatja Bálinték kezébe. Tétessék tehát a propalatinus kezébe, vagy a helytartóéba és pedig ő flsge nevében. Küldessék ki egy ítélőmester, a ki a környékbeli urak jelenlétében a már oda citált Balassák jogait vizsgálja meg s ítélje meg kit mennyi illet a pénzből. (Exped. camer.)

130. 1590. jan. 11. Ernő főherczeg nevében meghagyatik a magy. kanczelláriának, hogy mellőzve a magy. kamara által javasolt eljárást, mely szerint Ujvár a protonotarius és a kapitányok által vétessék át, az ügy a helytartóság legközelebbi törvényszéke elé utaltatik s a helytartónak és bírótársainak meghagyatik, hogy véglegesen döntsenek abban, hogy ő flge a váltságösszeg felét mindjárt a B. András kezébe tegye-e le, vagy B. András a B. János örököseitől kapja meg? Továbbá kié Ujvárnak a váltsága, vajjon egyedül Andrást illeti-e, mint a kir. személynök véli, vagy fele részben a többi Balassákat? Megidézendők tehát a Balassák, hogy ügyük tisztázására okmányokkal kellőleg felszerelve személyesen vagy ügyvédjök által képviselve jelenjenek meg. (Fogalm. Pozs. kam. iratai III. 38.)

131. 1590. jan. 27 (előtt). Balassa András kérvénye Ernő főherczeghez: Fenséged feleletét kaptam s ámbár az ujvári várnak az atyám-fiai által elfoglalt engem illető fele részét, mind a kir. törvényszék, mind a helytartó és tanácsos társai nekem megítélték s erről az ítéletlevelet ki is adták, nem értem miért kelljen ismét arról ítélni, hogy kit illet az inscript. összeg fele s kinek fizetessék ki a váltság összeg? Ez egyenesen gyanusítása egy törvényszéknek, mely az ítéletet már meghozta s csak az én vexálásom és költségeimnek szaporítása. Kérem fségedet: a birtokok új foglalásáról 1588-ban hozott törvények alapján méltóztassék megparancsolni gr. Pálffy Miklós főkapitánynak, Illésházy István lipói főispánnak, az alispánnak és szolgabiráknak, hogy a nekem kimondott ítéletet kérlelhetetlenül hajtsák végre, nem tekintvén az atyámfiai tiltakozására, ellenkezésére. (Pozs. kam. iratai III. 38 csomó.)

132. Pozsony, 1590, ápr. 4. A helytartó és tanácsos társai jelentik a főherczegnek, hogy parancsához képest a Balassák rég huzódó ügyét revisio alá vették. Jelen volt mindkét fél; B. Ferencz késznek nyilatkozott igazsága bizonyítására, amit azelőtt azért nem tett, mert az akkori bíróság nem volt illetékes és mert testvére Bálint az ő tudta nélkül s az ő nagy kárára abba a perbe belement. B. András azt mondta, hogy ő már nem tartozik senkinek felelősséggel, nem tartozik jogait újból védeni, mert már egyszer: kapott jogérvényes végítéletet. Sőt e szándékától semmikép se lehetvén eltéríteni, az egész tárgyalás minden végezés nélkül a régi állapotban maradt. (Ered. Pozs. kam. iratai III. 38 cs.)

133. Pozsony, 1590. ápr. 5. Kisasszonyfalvi Istvánffy Pál nádori helytartó a pozsonyi kptlnak: Panaszkodik Balassa Ferencz, hogy mikor édesatyja János, 1577-ben máj. 3-ka táján meghalálozott, ő és

testvére *Bálint* »in imperfecta etate per egre extra regnum constituti« lévén, bátyjok *András* nógrádi főispán gondozta összes apai, anyai birtokot, u. m. Ujvárt és tartozékait, Kékkőt, Dévényt, Kameniczát s tartozékait s Zungrod (Zimrod?) város felét Lengyelországban, nemkülönbén ékszereiket, drágaköveiket, fegyvereket, lószerszámokat, szóval: minden néven nevezendő ingóságait, okleveleiket s a birtokok jövedelméről soha számot nem adott. Minthogy pedig az okleveleket még most sem adta ki, se el nem számolt, czitálja őt törvénybe. — A káptalan jelenti, hogy Kaplonczay István kanonok társa 1590. ápr. 6-kán Balassa Andrászt a pozsonyi prépost házában találván, őt Istvánffy elé megidézte. (Neo. reg. act. 984 : 20.)

134. 1590. ápr. 16. Ernő főherczeg értesíti a Balassákat, hogy ő flge — miután a helytartósági nyolczados törvény eredménytelen volt — elrendelte Ujvár és Végles visszaváltását és intézkedett, hogy a pénz a propalatinus kezébe tétessék le, tőle vehetik fel Balassáék. Egyidejüleg B. András a kamarával kötött transactio értelmében az Ujvárért járó összeget fizesse le. (Fogalm. Pozs. kam. iratai III. 38.)

135. Bécs, 1590. máj. 10. Ernő fhg. felszólítja *Balassa András*t, hogy az Ujvárért járó inscr. summát 14 nap alatt az egyesség értelmében fizesse le; különben az egyesség felbontottnak nyilvánítatik s ő flge az inscriptio iránt mással fog tárgyalásba bocsátkozni. (Fogalm. Pozs. kam. ir. III. 38.)

136. 1590. máj. 22. *Balassa András* kérvénye a királyhoz: Ujvár felét — mint az itéletlevélből kitetszik — unokatestvéreimtől *B. Bálinttól és Ferencztől* megnyertem s így csak a fele inscriptionalis összeget tartozom nekik kifizetni; a vár másik fele anélkül is engemet illet. A 4000 ftot, mint az udv. kamara nyugtája bizonyítja, már kifizettem; a véglesi várból nálam volt birtokrészt már egy éve mult, hogy átadtam flged kapitányának Tanhausen Eriknek s ekkép a transactionak mindenkép eleget tettem. Kéri tehát, hogy iktassa be őt Ujvár birtokába, hogy sok vesződéseinek, költekezéseinek, utazásainak, melyekben majd életét vesztette, végre hasznát lássa. (Pozs. kam. iratai III. 38.)

137. 1590. máj. 26. Rudolf király utasítja az egri káptalant, hogy miután *Balassa Bálint és Ferencz* a Széchy Tamás ellen Gőd és Sződ iránt indított ujított perben ismételten nem jelentek meg a tárgyaláson s e miatt végleg elmarasztaltattak, ennélfogva Széchyit a nev. két faluba iktassa be. (A szepesi kptln. 1789-ki hit. átirata, Orsz. Ltár. Ügyvédek iratai 72 : 115.)

138. 1590. jun. *Balassa András* kérvénye Ernő fhghez: Midőn ő flgétől Prágából a napokban hazafele utaztam, a mult máj. 31-én jutott kezemhez ő flgének Bécsben máj. 10-én kelt rendelete, hogy Ujvárért 15 nap alatt az egész inscrip. összeget lefizessem, különben ő flge mással fog tárgyalni. E parancs rám igen súlyos és terhes, mert tudhatja fnséged, hogy Ujvár fele rendes birói itélet alapján engem illet s abba az itélőmester be is vezetett. Igaz: az unokatestvéreim időközben hatalmasul elfoglalták az én részemet, de azt mind Liptó vármegye tszéke, mind ő flgée t. i. a kir. httöé hova appellatio folytán jutott az ügy,

nekem visszaitélte. Minthogy tehát az ujjvári inscr. összeg fele és Véglesből 10.600 ft engem illet, nem értem, miért kell nekem az egész inscrip. összeget letennem? Fenségeddel disputálnom nem szabad, nem is akarok, csak az ítéletlevél másolatát mutatom be fnsgednek igazságom bizonyítására. Ezen ítéletlevél szerint 1589-ben Liptó vármegye akként ítélte, hogy a birtokfoglalásért beperelt alperesek a birtokot visszabocsátani s egyenként 25 márka (100 + 100 arany ft) birságot fizetni tartoznak. Mely ítéletet alperesek Fejérvölgy kir. helytartó és tanácsos társai elé fellebezvén, ezek 1589. decz. 14. tartott ülésökben Nebojszai Balogh Gergely ítélőmester referálására a vármegye ítéletét minden ízében helybenhagyták s végrehajtás végett a vmegyének visszaküldték. (Pozs. kam. iratai III. 38.)

139. *Pozsony, 1590. jun. 9.* A kamara nem tartja célravezetőnek, hogy Balassák ellen az ujjvári jobbágyokon elkövetett hatalmaskodás miatt nyílt vizsgálat rendeltessék, mert a megfélemlített jobbágyok nem fognak a földesuruk ellen vallani. Jobb lesz, ha az a bizottság, mely Ujjvár visszafoglalására kiküldetik, egyuttal szép szerével a jobbágyok panaszait is megvizsgálja. Baj azonban, hogy az inscriptio levélben nincs semmi kikötés e tekintetben s így a jobbágyoknak okozott károk az inscr. pénzből nem vonhatók le s ezek Balassák ellen csakis rendes per útján kereshetnek orvoslást. (Exped. camer.)

DR. ILLÉSSY JÁNOS.

»JOANNES PANNONIUS ÉNEKÉ«-HEZ.

A RMKT. VI. 328, s k. lapján az id. gyűjtemény s e folyóirat érdemes szerkesztője már feljegyezte, hogy a *Cur mundus militat* kezdetű középkori verset, a melyet Hegedűs István az Irod. tört. Közlem. X. 244. s k. lapján egy a XVI. század végéről való bécsi kéziratból a minap kiadott, már Bornemisza Péter is Janus Pannoniusnak tulajdonította. Ugyanott meglehető az a kétrendbeli hagyomány is, a mely e verset két más, Janus P.-nál jóval régiebb írónak a nevéhez fűzi. Az egyik szerint *Szt. Bernát*, a *clairvaux-i* apát, a másik nyomán *Jacobus de Benedictis* (Giacopone Benedetti), minorita lenne a szerzője. Az utóbbinak itélik oda rendjének történetírói: Rodulphius (Hist. seraph. relig. I. 109) és Wadding (Annales Minor., ad ann. 1306). Daniel (Thesaurus hymnol. II. 379) szintén a todii ferenczr. költőnek a verseként adta ki. Visch Jakab ellenben (Bibl. script. Cist. p. 45.) a cistercita-rend ékességének hódítja vissza e verset, sőt azt is meg akarja magyarázni, hogy idő haladtával miért tulajdonították a VIII. Bonifácz üldözte minoritának, a ki Rodulphius szerint e keserű szatírárt fogságában költötte; holott Visch csak annyit enged meg, hogy Giacopone a neki nagyon tetsző s már az ő korában is közkeletű verset szívesen másolgatta és terjesztette barátai körében. Bernátnak, csak az a kérdés, hogy melyiknek, tulajdonítja különben már jóval Visch előtt, egy 1496-ban Baligault Felixnél megjelent ősnymtatvány is e költeményt, a melyet számos kézirat hol névtelenül, hol Bernardus, hol Golias, sőt a mint láttuk, Janus, ill. Joannes

Pannonius nevével jelöl meg. A Goliás nevével jelölt kéziratok egy angol-országi csoportjából Wright (The latin poems commonly attributed to Walter Mapes) a »Nugae curialium« híres szerzőjének kétes versei közt adja ki (i. h. 147. l.); a nélkül, hogy az említett feltevéseknél erősebb alapot építené a magáét, a melynek csupán a hagyományra támaszkodó gyengeségét különben gyűjteményének már a címe is szerényen bevallja. Mabillon nem habozott e verset a Szt. Bernátnak tulajdonítottak közé felvenni, holott Hauréau (Des poèmes latins attribués à Saint Bernard 25—29. l.) minden oldalra körültekintő kritikával selejtezi ki (sok más mellett ezt is) a »doctor mellifluus« kétségtelen szellemi tulajdona közül. Mabillon kiadása nyomán persze a Migne-féle Patrologia latina 184. kötetében is megjeljük (1313. l.) e verset, a mely, mint már a mértéke si elárúlja, tulajdonképen két költemény tákolata. Az egyik, mely 4 négysoros szakból áll, 13 szótagú, a másik, mely 10 négysoros szakot számlál, 12 szótagú versekben van írva. Amannak az első sora *O miranda vanitas!* szavakkal kezdődik, s belékerült a *Visio Philiberti* (Fulberti) v. *Conflictus corporis et animae* című, igen elterjedt költeménybe is, a melynek Nádor-codexünkben van a magyar fordítása. Ezt a középkori versezetet is Szt. Bernát nevéhez fűzi némely kézírata és kiadása. A másik pedig a Hegedűs I. közölte *Cur mundus militat*. Hogy Szilády mily alapon tulajdonítja az előbbi Bernardus de Morlas-nak a ki »De contemptu mundi« című unalmas és hosszú tankölteményét¹ u. n. hexametri inclinantes-ben (vagyis külön-külön belsőrímű és páronként végrímmel kapcsolt hatméretű versekben) írta, — azt nem tudom. Ugyancsak hiába keresem az ő nyomán e verset a Vitae Patrumban. Legalább a Rosweyde-féle kiadásban nem lelem nyomát.

Még csak egy megjegyzést a Hegedűs I. közölte szöveghez. A kézirat késői volta, melynél jóval régebb nyomtatott kiadását is ismerjük e versnek, csakis a címében kifejezett magyar vonatkozású irodalmi hagyománnyal igazolja annak ily romlott szövegben való közlését. Mert az összes fentérintett kiadások sokkal jobb szöveget adnak. Ezúttal csak a Migne-féle kiadás szövege állván rendelkezésemre, abból az alábbi, részben helyesebb olvasatokat, részben változatokat mellékelem (az első szám a szakot, a második a verssort jelöli): 1, 1. sub vana. 2, 1. fide — scriptis in glacie. 2. (Scriptis) Quam mundi miseri. 3. Fallax. 4. Qui. 3, 1. magis est — veracibus. 3. in somniis. 4. Falsis in studiis. 4, 2. Samson est. 3. Absalon, vultu. 4. multum. 5, 2. (dives h.) totus. 4. Aristoteles, summus. 6, 1. (rerum h.) retro. 2. praesulum — (mundi h.) regna. 4. (umbrae valli h.) ictu oculi. 7, 2. Ut. 4. homines (A 8. és 9. szak fel vannak cserélve.) 8, 1. quae. 3. Ut. 4. hominis luci subtrahitur. 9, 1. O esca vermium, o massa pulveris. 3. O roris vanitas. 3. Ignorans. 4. poteris. 10, 1. Nil. 2. intendit. 4. Felix.

K. L.

¹ A nemz. múz.-ban is van egy kézírata (cod. lat. 11.), melyet mint-hogy elég réginek, a szerző életkorához közel eső időből valónak van jelezve, érdemes lenne a Wright-féle kiadással (Satirical poets 2, 2) egybevetni.

LUCTUS PRAESENSUS HUNGARIAE.

Heu deploranda Pannoniae tellus,
Victoriarum perdidisti vellus.
Olim vincebas totum fere mundum,
Modo vix geris in patria fundum.

Unde est huius mutatio rei,
Unde praeclarae privatio spei?
Haereticorum hoc effecit error,
Ut nos affligat inimici terror.

Nunquam fuissent Pannoniae duces
Experti dextras inimici truces,
Haereticorum si non esset secta,
Non exularet Christi fides recta.

Gaudet de mala haereticus fine
Solantur eum patriae ruinae
Catholicorum odit veritatem,
Inimicorum colit coecitatem.

Recedant procul discordiae rerum
Eriganturque concordiae regum,
Nam ita fiet sat felicitatis,
Obliviscentur infidelitatis.

Ite quapropter diabolicae sectae
Catholicorum odio confectae;
Vos Calvinistae, nequam Ariani,
Vos pertinaces item Luterani.

Ah quantum per vos Hungaria florem
Amisit priscum exuens colorem,
Vos inimici efficitis fraude,
Gena generosa ut careat laude.

Eheu quos sacros violatis locos
Propter optandos ventriculi focos,
Vos diabolorum semina malorum,
Osos pacis et catholicorum.

Libertas vestra maledictae mentis
Tollit decorem Pannoniae gentis
Sternit tropheis laudibusque fugas
Ab inimicis veritatis nugas.

Vos proditores patriae nostratis,
Vos eversores piae sanctitatis,
Vos estis turbarum bellonae,
Per quos venerunt urbibus ruinae.

Cain Abelis sugitis cruorem,
 Inimicorum pascitis furorem,
 Propter quod justam Deus vibrat iram,
 Inimicorum tyrannidi diram.

Turcae mavultis nos subdere ferro,
 Quam Romanorum Caesari sincero,
 Cum sitis mali diligitis nequam,
 Qui maledictam non prohibet sectam.

Vae tamen vobis erit aliquando,
 Animam sponte inferis dicando,
 Nisi malignam spreveritis sectam
 Et fidem Christi noveritis rectam.

Salvator mundi Jesu Christe Pater,
 Maria Virgo Hungarorum mater,
 Praesta hoc tristi Pannoniae terrae,
 Ut per te consolata jam desinat flere.

Dohnányi János, valami poéta-féle, kinn a német katonák csak az inget-gatyát hagyták meg, küldi — sok panaszzal teljes levelébe zárva — 1683-ban Eperjesről fő-fő patronusának, Rudnai Péternek.

PEREGRINUS COELESTIS, PEREGRINO BLASPHEMO, PEDES
 FLORANTI.

Cupio Jesum ut implorem,
 Ut pro te Mariam orem.
 Vah! tu mundi lolium.
 Eiulas te multa passum,
 Tanta sufferendo lassum
 Nequam serve Veneris.
 Tu seductor permultorum
 Juvenum et adultorum,
 Probrum tui generis.
 Ploras tuam paupertatem
 Postquam praeter libertatem
 Cuncta dissipaveras.
 Pedum quereris dolores,
 Quos ob tuos spurcos mores
 Tibi procuraveras.
 Opem meam tu inclamas,
 Qui nunc quoque scorta amas
 Usque, quae amaveras.
 Septem lustris non sedebam
 Stans vel flectens vix edebam,
 Summa patientia.

Execrabili exemplo
 Sedes, rides tu in templo
 Jesu in praesentia.
 Vertis te ad has, ac istas turbas
 Ad altare mystas
 Solita dementia.
 Inter sanctos eram clarus,
 Mihi semper fuit charus
 Miser subditorum grex.
 Tu in illum ut tyannus
 Injicis persaepe manus,
 Vis, ut vis, sit ille lex.
 Praeter furias nil sapis
 Florem puellabus rapis
 Oh! vesane carnifex.
 Jesus venit solaturus
 Atque memet curaturus
 Edito miraculo.
 Quia illum aeger, sanus
 Puer, iuvenis, vir, canus
 Non laesi periculo.

Nullam interponens moram	Quid Mariam? quid leniret,
Illum usque ad hanc horam	Ut ad te, ad te veniret
Tu transfigis iaculo.	Certum orci pabulum.
Confugis ad Dei matrem	Ergo ne fac Jesu Christe,
Qui non habes Deum Patrem	Ut sanetur lurco iste
Sed pro patre diabolum.	Pedum a tumoribus.
Illam si venturam speras	Pro criminibus obscenis
Procul prorsus tu aberras	Plecte illum dignis poenis,
Culpis implens stabulum.	Morbis ac doloribus.
Me poeniteat hoc adde	
Eum totum quantum trade	
Stigiis tortoribus.	

Révai, Amadénak, ki amputált lába fájdalmait keservesen panaszojja Istennek és Máriának, 's esedezik gyógyításért.

Közli: FÖLDVÁRY LÁSZLÓ.

ADATOK A MAGYAR IDŐMÉRTÉKES VERSELÉS TÖRTÉNETÉHEZ.

E folyóirat 1899. évfolyamának 101-ik lapján volt alkalmam egy új nevet, Prágai Andrásét, iktatni az időmértékes magyar verselés mivelői közé s ugyanott bátor voltam azt a föltevésemet fejezni ki, hogy a magyar régi nyomtatványok figyelmesebb áttekintése még több névvel is gazdagíthatja azt a jegyzéket, melyet Négyesy László, »A mértékes magyar verselés története« cz. művében összeállított. Föltevésem valónak bizonyult. Mert íme, nekem nem volt alkalmam több magyar régi nyomtatványt áttekinteni, csak azokat, melyek a pápai reform. kollégium könyvtárában feltalálhatók (mintegy 120 munka), mégis sikerült két újabb írófölfedeznem, kik szintén megpróbálkoztak az időmértékes verseléssel s kiknek nevei gazdagítani fogják az e téren működő úttörők érdekes névsorát.

Az egyik Kis-Mariai Weszelin Pál debreczeni predikátor. Ennek Debreczenben jelent meg 1641-ben egy ily című műve: »Oktato es vigasztalo praedicatoriok, mellyek Debreczen varasanak MDCXL Esztendőbē tűz miat löt siralmas pusztulasaban — — — az Ur házában elpraedicaltattak — — — « 8°. E munkának 233. lapján idézi e két trimeter iambicus-ból álló latin verssort:

»Deo iuvante, nil valet timor malus.
Et non iuvante, nil iuvat labor gravis.«

Ezeket állítólag a szerencsétlen Grey Johanna írta fel börtöne falára, a kít Mária angol királyné kivégeztetett. E két iambicus sort Kiss-Mariai Weszelin Pál két distichonnal így fordítja le:

»Retteges es felelem, valahol vagyon Uri segítség,
Semmit nem használ, nincsen is annak helye.
Hol meg vonszod Uram segedelmed, munka faradtság
Semmit nem használ, nincsen is haszna bizony.«

Ha e distichonokat úgy olvassuk el, a mint eredetileg nyomtatva vannak s a mint ide másoltam, t. i. nem tekintjük az ékezeteket s a két pentameter második felében a *h*-t, — úgy mint a görög és latin metrika kívánja, — nem tekintjük mássalhangzónak, mely positiót idézhet elő: akkor e négy sor egészen hibátlanul hangzik.

Mindjárt ezután, a következő lapon idézi Melanchtonnak ezt a distichonját:

»Nullius est felix conatus et utilis unquam
Consilium si non detque iuvetque Deus.«

Ezt szerzőnk két hexameteri sorral így fordítja le:

»Gondos firfi tanács, sőt akar mely munka faradság
Nem boldog s hasznos, valahol nincs Uri segítség.«

Mint e két példa mutatja, Kis-Mariai Weszelin Pál az akkori viszonyokhoz s többi társaihoz mérten elég türethően, de egészen a latin metrika szabályai szerint írt magyar hexametereket és distichonokat.

A másik új név, melyet az időmértékes verseket írók jegyzékébe kell soroznunk, Sélyei Balog Istváné 1655-ből. Tőle jelent meg a következő munka: »Temető kert. Melyben Egynéhány Halotti alkalmatossággal való Praedikatiok vadnak; Mellyeket írt és praedikállott külön külön helyeken Sélyei Balog Istvan, Mostan Fejérvárait egyikik Udvari Praedikátor. Váradon, MDCLV.« Kis 8°. 12 + 195 + 1 lap. (Szabó K. Régi magyar könyvtárában 905. sz. alatt.)

Munkájában a 29. lapon idéz egy latin distichont:

»Nunquam bella piis, nunquam certamina desunt,
Et quocum certet mens pia semper habet.«

Ezt lefordítja így:

»Harczai, sok hadai mindenkor vadnak a jóknak,
Es kivel harczollyon a' kegyes elme, vagyon.«

A fordítás, mint láthatjuk, eléggé sikerült s verselése is türethő. Sokkal jobb, mint Kis-Mariai Weszelin Pálé. Az első sorban csak azt a hibát követi el, hogy a harmadik láb arsisában az *i*-t hosszúnak veszi, a második sorban előforduló *h*-t pedig ő is a latin metrika szabálya szerint méri s nem tekintti olyan igazi mássalhangzónak, mely positiót idézhetne elő. Művében még számos latin idézet fordul elő s nagyobb részüket igen sikerülten fordítja magyarra, de már csak prózában. Így pl. ezt a Horatiusi verset: »Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas regumque turres, A sárga halál egyaránt zörgeti mind a szegény emberek füstös kunyhókat, 's mind peng a királyok fényes palotájokat.«

BORSOS ISTVÁN.

DUDITH ANDRÁS ÉLETÉHEZ.

Egy kiváló tudós, Förster Richard, boroszlói tanár, felette érdekes értekezést tett közzé a »Neue Jahrbücher f. d. Klass. Alterthum, Geschichte und deutsche Litteratur« folyó évi folyamának 74—93 lapján, melyben Dudith Andrásnak tulajdonítja Themistius 12 beszédét, mely csak latin nyelven ismeretes és a melyet legelőször Rem György tett közzé 1605-ben Themistius hat császári beszédéhez pótléklul mint kétségtelen Themistius — fordítást. Az a kérdés, hogy Themistius 12 beszédét Dudith írta-e mint egy cento módjára Themistiusból vett gondolatokból az ő szellemében, vagy tényleg mind a mai napig nem ismert görög szövegből fordította, mindenkép fölhívja a figyelmet Dudithra: a szónokra. Beható nyomozást érdemel e kérdés. Lesz alkalmam erre nézve kutatásaim eredményéről beszámolni; de ép kutatás közben találtam Dudithnak egy kiadatlan levelére és versére, melyek az Egyetemi könyvtár Oláh-codexében (jelzete: H. 46) 69—70 lapjain olvasható, Kaprinai másolatában 101, darab.

E levelet Dudith útközben írta Botzenből, midőn Triesztbe ment 1562-ben, mint a magyar klérus egyik képviselője. A magyar főpapok szerepléséről a világtörténeti szempontból nagy jelentőségű zsinaton Fraknoi Vilmos (akkor Frankl) nagyobb tanulmányt írt a *Magyar Sion* I. 321—345, 401—411, 481—505, 577—593, 650—673, 721—739, 801—826 lapjain 1863-ban. Itt megemlékezik azon akadályokról, melyek meggátolták Draskovichot, a császár megbízottját, hogy korán érkezzék Triesztbe. »Miután azonban — írja Fraknoi — az érintett tartományok (Tirol, Stiria, Karinthia) hegységeinek egyik részében a leghidegebb tél uralkodott és rendkívül magas volt a hó a Trieszthez közel fekvő részekben pedig a jég már olvadozott, utazása igen meg volt nehezítve, miért is a Ferdinand által kitűzött napra nem volt képes Triesztbe érkezni, hanem alig tudott a zsinat ünnepélyes megnyitása napján, az ünnepély folyama alatt utazása céljára érni. Dudith febr. 7-én érkezett Triesztbe. Épen azért érdekesnek tartjuk közölni a következő levelet, melyet megérkezése előtti napon írt Botzenből:

Dudith András levele.

Illustrissimo ac Amplissimo Principi et Domino Domino suo piensissimo Nicolao Olaho Archiepiscopo Strigoniensi Primati Hungariae Legato nato ac summo in Hungar, Sacrat^{mae} Caes. et. Regiae M^{tis} ac summo Cancellario et Consiliario etc. Domino et Patrono gratiosissimo et colendissimo.

Servitiorum meorum perpetuorum debitam humilemque in gratiam D^{nae} Vestrae R^{smae} commendo. Ut primo Posonio exivimus, ac si irato

Deo discessissemus, ita nos primum pluvia deinde nives exceperunt, ac Villacum usque deduxerunt magna nostra cum molestia et equorum dispendio. Ex quibus aliquot propter lutulenti et saxosi itineris difficultates et asperitates claudi effecti, diutius nos quam vellemus in itinere detinuerunt. Jam omni infortunio nos perfunctos esse arbitrabamur et ita aliquando laetiores Villaco movimus. Sed vix dum egressi in ea tempora, inque eiusmodi viam incidimus, ut prior illa miseria ludus quidam et jocus prae ista nobis videretur. Hic ut caetera taceam, tanta fuit nivis altitudo, ut hominis etiam magni staturam superaverit. Certe a quadraginta annis non memoratur fuisse altior. Nos quattuor diebus non plura quam tria milliaria conficere potuimus. Postea currus vehiculis ligneis posuimus. Sed ne sic quidem plura quam tria, interdum quatuor milliaria uno die emensi sumus. Multos in istis convallibus conglomeratae nives e montibus magno impetu delatae oppresserunt. Nudiustertius in exiguo quodam pratulo prope oppidum Sillingem, ubi nos pernoctavimus, quindecim milliariibus hinc distans, unum puerum et duas puellas in perfluentem coniectas demersit et ibi consepeliit magna nivium vis cum frustis arborum delata. Narrabat nobis hospes et jurejurando asseverabat, paratus etiam testes producere, si voluissemus ante paucos dies eodem pacto nivibus quendam robstum juvenem una cum cane, qui eum assequebatur, contactum septem diebus sub nive latuisse, extractum deinde non diu supervivisse. In tam difficili itinere quantas, Deus bone, molestias pertulimus? de sumptibus nihil dico prae pudore. Si D^{nus} Csanadiensis¹ meum fuisset secutus consiliun;, relictis domi curribus, equis tantum usi fuissemus, et jam diu sine magna molestia Tridentum pervenissemus. Sed est ut posteaque comperti aliquanto *capitosior*, quam deceat. Postquam ex illis nivibus et viarum difficultatibus emersimus, visum est utrique nostrum, ut ego duobus comitatus famulis, antei rem Tridentum, alioquin futurum, ut pessime de hospitio nobis provideant in tanta angustia, et caritate. Praeterea ita sunt inepti ad unum omnes famuli nostri ut nihil ejusmodi per eos commode confici posse videretur. Itaque ego tunc laborem libens suscepi, et quidem meis sumptibus ac dominum Csanadiensem quatuor dierum itinere a Tridento reliqui, atque hinc *Botzanum* hoc vesperi perveni. Cras Deo duce Tridentum laetanter ingrediari, et quae erunt usui, parabo. Post hoc ad Dominum Csanadiensem reverter et una palam oratorio more ingrediemur. Archi-Episcopus Pragensis octavo abhinc die Tridentum et ipse venit. Ajunt Tridenti par caponum uno tallero venire. Haec sunt quae in praesentia Dⁿⁱ Vestrae scribere potui Tridenti cum erimus nihil erit tam minutum, quod non magnopere D^{nae} Vestrae R^{sima}e inservire posse videar, vel hoc tenui officio meam diligentiam probem. Capti sunt hisce diebus octo quadraginta militares viri, alioquin ignobiles, coniurationis cuiusdam Principes, qua destinatum erat, ut succensis aliquot praecipuis huius Comitatus Tyrolis civitatibus, nobiles, quos possent, ad internecionem omnes caederent. Futura erat, nisi Deus prohibuisset, non dissimilis illi cruciferorum in Hungaria Pesti. Nos hic omnia trepidare

¹ Kolozsvári, ki mint a magyar klerus egyik választott követe vett részt Dudithal a tridentí zsinaton.

metu vidimus, ac ne nunc quidem sibi periculo liberati videntur isti homines, quod non omnia coniuratorum capitani vinculis haberi dicant. Magna fit inquisitio. Capti miris et inusitatis modis, ad eliciendos socios torquentur. Res patefacta est post indicium scribae cuiusdam Plebani Braunechen-sis cui quidem haec res bene cecidit. XXVII. ex illis coniuratis in hac civitate detinentur, et hodie aliquot ex eis ad quaestionem sunt adhibiti.

Supplicaveram Dⁿⁱ Vestrae R^{smae}, cum isthic essem, deinde etiam Posonio discedens, per litteras supplex petebam, ut mihi *Praeposituram Felheviziensem* promitteret, adhuc Idem nunc quoque supplico et affirmo, fore ut D^{tio} Vestra R^{sima} ipsa fateatur hoc suum beneficium non male collocatum fuisse.

De ducentis quoque florenis, quos nomine Episcopatus Maiestas Caesarea in Camera mihi deputavit, supplicaveram ut D^{tio} Vestra R^{sima} mandatum a Caesarea Maiestate quali opus esset impetraret.

Mandata etiam cum dabo, ut decimas Praepositurae Sancti Stephani me colligere in specie permittat: certo scio R^{sima} Dⁿⁱ Vestrae curae fore.

Caeterum me in eius gratiam, meaque humillima, et perpetua Servitia officiosissime commendo ac supplico, ut me eodem loco et nunc, et semper habeat, quo fui, dum isthic essem. Nunquam enim, dum vivam, ex eius me servitio eximi patiar, sed semper honorificum mihi putabo, si et dicar, et habear unus ex capellanis D^{nis} Vestrae Reverendissimae quam ad modum quiquam esse debeo.

Ad superiora omnia gratiosum exspecto responsum per primas litteras. Jam ab aliquot annis versus facere desieram. Heri autem cum parum prospero tempestate uterer, *aliquot* male tornatos versus mihi miseria mea expressit, quibus quidem me solabar; sed paulo post adveniens serenitas furorem mihi poeticum sustulit. Ego etsi animadvertam indignos eos esse, qui Dⁿⁱ Vestrae R^{sima} legendi mittantur, quae ut in aliis rebus, ita in hac, acerrimo, et limatissimo Iudicio plurimum posset, tamen ut aliquam itineris mei faciem adumbratam haberet, mittere volui.

Supplico, autem ut boni consulat, et meae impudentiae ignoscat. Deus Dominationem Vestram Reverendissimam nobis Ecclesiaeque suae felicem diu servet. Datum Bolzani 6 Februarii 1562.

D^{tionis} Vestrae Illustrissimae et R^{mae}

Perpetuus servus ac humillimus
Capellanus

A. Dudithius Sbardellatus.

E levélből látjuk, hogy Dudith verseket küldött, melyeket újtában írt. *Aliquot male tornatos versus*-ról tesz említést. Utána néztem. Sámuelffy, ki Dudith beszédeit kiadta és életrajzát legrészletesebben írta meg, úgy hogy Forster kitűnő gonddal írott életrajzában sem igen találtam újabb adatra, említést tesz költeményekről, de maga sem láthatta azokat. A Delitiae Poëtarum Germanicorum II. kötetében, melyre Sámuelffy utal, Dudithnak nincs verse. Ép azért nem csekély örömet okozott az Oláh-codex 95. lapján talált verse, mely mintegy prologul tekinthető

azon költeményekhez, melyeket Dudith pártfogójához küldött. De az Oláh-codexben csodálatos zűrzavar van, melyet a Kaprinai-féle másolat minden habozás nélkül folytat. Itt a Dudith verse után, mely jelen alakjában aligha tekinthető befejezettnek, egy üres oldal következik, utána a 96. lapon a Homeros XVIII. énekének latin fordításából a befejező rész. A 96. lap versóján egy epigramm Patroclusra, egy görög epitaphium és ugyan ez latinul. Sokat forgatva, olvasgatva az Oláh-codex rendkívül érdekes versgyűjteményében, ráakadtam a Homeros-fordítás szétszórt darabjaira és megtaláltam egyes költemények összetartozó részeit. A könyvtár-igazgató urat meggyőzővén fölfedezésem igazáról, jegyzetbe foglaltam a megtalált versek sorrendjét.

Kitűnt, hogy *Ferifaber* nevű poéta készíté a fordítást és pedig distichonba, de midőn a paizs leírására tér, átcsap hősi hatosba és végzi distichonnal és a 97. lapon összefoglalja jegyzeteit. Hogy itt Dudith verseit kitépték és azok elvesztek, nagyon valószínű. Mikor e versgyűjteményt egybeállították, akkor már rendetlenség volt. Minthogy *Ferifaber* is említi egy közbeszúrt jegyzetében, hogy folytonos utazása gátolta meg, hogy verseit kicsiszolja, majdnem azt a gyanút kelté bennem, hogy Dudith lappang e név alatt. De a gyűjteményben más darabja is van *Ferifaber*nek és így e gyanú alaptalannak bizonyult. Dudith név alatt csak a következő verset találtam a 95. lapon:

P. 95.

Ad Ill^{mum} et R^{mum} D. D. Nicolaum Olahum Archiep^{um} Strigoniensem Dominum et patronum suum gratiosissimum etc. ejusdem Sbardellati carmen.

Sancte pater benefacta mihi sic fixa medullis
Sunt tua, sic mecum mente agito memori,
Ut siue exoritur, siue occidit auricomus sol
Tecum perpetuo mens mea peruigilet.
Nunc quoque dum iuga diemque Sorrentia saxa pererro
Vectus equo quem tu munere mi dederas
Ante oculos dulcis tua mi obseruatur imago
Te alloquor, et praesens sum, tua iussa sequor
Saepe etiam in somno tua dicta et facta revoluo,
Virtutesque tuas suspicio et veneror.
O quoties cum me coelestis perluit unda
Et pluviae rivus defluit ex humeris,
Aut cum praerupto descendens morte caballus,
Labitur et praeceps me quoque praecipitat,
Aut nivium sordes glomerans cum Juppiter in nos
Despuit, et vexat mille modis miseros:

O quoties dixi, tua si nunc limina adire
 Mi liceat, vita coelicolum fruerer.
 Foelix qui patriis procul haec spectari fenestris
 Et vitare via mille pericla potest.

Érdekes levelét találtam meg Dudithnak az Országos Levéltár Missilis levelei közt. E levelet már egy hónap múlva, márczius 8-án írja Triesztből. Rajzolja benne a pártok hangulatát és kivált az olasz papok jellemzésében megcsillantatja éles eszét és szellemes szóval: ἀργυράχη-val bélyegzi az olaszok megbizhatatlan, forgatag jellemét.

A levelét a győri püspökhöz Gregoriancz Pálhoz intézi. De álljon itt maga a levél:

R^{me} D^{ne} et patrone colendissime. Servitorum meorum perpetuum debitamque commendationem. Misi nuper D. V. R. decretum, quod in prima sessione XXVI. febr. fuit promulgatum. Ab eo tempore de saluo conductu, seu fida publica inter patres disceptatum est. Tandem ille idem saluus conductus Protestantium datum est, quem ipsi sibi altero illo Tridentino consilio, sub Julio III. celebrato dari postulabant. Eius adhuc exemplum habere non potui. Sed curabo, ut quam primum habeam, et per aliam postam transmittam. Post decretum hunc de quo loquar saluum conductum nulla fuit congregatio. Magnum est silentium. Romanas litteras expectari puto, quae quid potissimum fieri amplius oporteat, praescribant. Mussatur nescio quid de reformatione quam nos Caesariani plurime urgemus. Est enim ita necessaria, ut sine magno Ecclesiae exitio, si ita loqui licet, diutius differre non posse videatur. Quae si instituetur, vereor ne magnas turbas det. Non enim vitari posse ullo modo videtur, quin in disceptationem invidiosa illa tractatio revovetur, Papaene consilium, an ipsum Papam consilio subesse oporteat. Erunt alia etiam, quae non tam Pontificem, quam Cardinales et episcopos ac totum clerum movere possint. His pauci episcopi, qui sunt ad XXVI. magno animo rem aggrediuntur. Liberrime dicunt sententias, neque ulli huius ordinis parcunt, non Cardinalibus nec Pontifici. Itali moderatiores sunt. Fortasse ἀργυράχη (pénzszomj) laborant quod Demostheni adiectum fuisse legimus, aut, ut alias dici solet, bovem in lingua habent. Itali Episcopi si qui sunt tenuiores, ii omnes mestrua Pontificis pensione aluntur. Isti quidem, ut fere nos quoque, consilium in longius tempus extrahi non aegre ferunt. Habent enim hic quomodo famem pellant, quod domi non ita commode facere possent. Hos habui quae nunc D. V. R. scribere duxi. Cui me mea servitia plurimum commendo. Tridenti 8 martii 1562.

D. V. R^m.

humilis servus et filius
 And. Dudithus Sbardellatus
 E. Tininiensis.

R^{mo} D^{no} D^{no} Paulo de Gregoriana Episcopo Jauriensi ac S. Maie-
 statis etc. consiliario etc. patrono et patri meo colendissimo.

Ugyancsak az Orsz. Levéltárban egy más levelét is őrzik Dudithnak, melyet Mezőlaky Ferencz zalavári apáthoz intézett 1561. jul. 21-ről. E levél aláírását *döntőnek* tekintem arra nézve, hogy a *Dudith* neve így irassék és nem *Dudics*. Alapjában szerb forma és így *Dudics*-nak hangzik, de azért a Mezőlakyhoz írott levél aláírása tisztán *Dudith*, míg a Gregorianczhoz írott levél alján *Duditius* áll.

Rnde ac fautor mihi observandissime. Servitiorum meorum commendationem.

Testis mihi Deus et amici, qui mihi praesto fuerunt, quanto diligentia et studio negotium D. V. R. ad exitum et bonum finem perducere conatus sim. Sed frustra fuit. Initio quidem omnia erant bene acta fundamenta, sed nescio quis malus spiritus omne aedificium disiecit. Nunc Cardinalis dicit se amplius non posse uti sua auctoritate, quia post octo dies cogitur ad consilium proficisci.

Una adhuc reliqua est via. D. Delphinus hic manebit. Nuncius sedis Apostolicae is plurimum observat D. Palatinum. D. V. R. impetret litteras a D. Palatino in sui commendationem ut huius negotii procuratio nem. Ipse D. Delphinus, mihi est valde familiaris, si litterae ad me mittuntur, fortasse in hac secunda navigatione non faciemus naufragium. Deus scit, quam sim animo perturbato. Sed diligentiae et sollicitudinis, quam in hoc negotio adhibui, conscientia me consolatur D. Vram R. feliciter opto.

Viennae, 21 Julii 1561.

Littera D. Palatini ad P. D.

Delphinum omnino mittat Sbardallatus D. V. Rae
servus deditissimus

And. Dudith.

Dudith tudvalevőleg megnősült, előbb Strass Regina udvarhölgyet, majd Zborói grófnőt vette el. E lépése természetesen súlyos következményekkel járt. A katolikus egyházból ki kellett lépnie.

Igen érdekes levél van a Pray-féle gyűjteményben (Egyetemi Könyvtár) *Miscellanea profana* Tom. IV., az egész gyűjtemény 20. kötetében. E levelet Verancsics Antal intézi Dudithhez 1571 szept. 3.

Ebből kitetszik, hogy Dudith a kath. egyházba vissza kívánt lépni. Verancsics gyöngéden érinti »ballépését« és örömét fejezi ki a felett, hogy megtérésre gondol. Hosszu hallgatását is azzal indokolja, hogy nem akarta e fölháborodásal erősebb formában kifejezni.

Ego vero etsi nunc etiam haberem, quo deberem diutius perseverare cum Dom^e Vra in silentio, quum tamen assequor aliquid de suo alio, et jam transacto animo, meliore nunc eam coepisse duci, laetatus sum non mediocriter, has ei scribere volui, ut et ea scires, quo de mea erga te voluntate optatus, et illam hortarer, ut si quo divino spiritu tacta sit,

quem illi a Deo opt. Max. etiam vehementer exoro, eum in se non pateretur extingui. Sed identidem tibi concilies et familiarem facias. Quo sic demum et a casu isto sublevetur et cum Petro, Paulo, Magdalena et cum pluribus aliis, qui ex peccatoribus facti sunt sanctissimi et amici Dei, in viam redeas et bene valeas.

Viennae, 3. Septembris 1571.

Közli: HEGEDŰS ISTVÁN.

ADATOK BRUTUS JÁNOS MIHÁLY TÖRTÉNETÍRÓ ÉLETEHEZ.¹

Levelei a leydeni egyetemi könyvtárban.

I. Prága, 1589. okt. 23.

Clarissime vir, atque omni obseruantia colende.

Qui has tibi litteras reddit, est gener meus, uir, ni me amor fallit, dignus, cui omnes uiri boni et similes tui plurimum faueant. Ei est iter in Galliam, ubi filiam habet nuptam uiro, cuius causa, etiamsi ardente regno funesto bello, uideantur qui sunt, inde detrahendi, nobis inuitis proficiscitur. Adducit secum filium, puerum eximiae spei atque indolis, dulce quidem atque amabile onus, sed graue idem, longum atque arduum iter suscipienti utinam non aequè periculosum et plenum discriminis, ut nobis sollicitis de patris et filii salute sit magnopere laborandum. Accedit, quo magis utriusque causa anxii simus, parum firma pueri ualetudo: iam enim annus integer agitur, cum scabie laborat, adeo quidem pertinaci malo, ut nihil nobis reliqui ad summam diligentiam facientibus, tam foeda lues superet remedia omnia. Haec [nobis ²] causa in primis grauis uisa, ut non ego solum tui homo studiosissimus, id quod mihi potuit satis uideri, sed clarissimus etiam uir Ph. Montius, apud quem hic ad tuam mihi benevolentiam promerendam diuertimus, homo tecum uetere amicitia et necessitudine coniunctus, statueret sibi illum maiorem in modum commendandum, atque id quidem non modo mea causa, amici ueteris, sed suoapte ingenio ad omnem humanitatem atque hospitalitatem propenso: accedit enim, quae puerum maxime ornant, morum elegantia et suauitas, qua ita oblectatur, ut cum patre meque adeo, ex cuius filia est natus, amore in eum et studio certat. Ergo si hominem statues tibi omni studio et genere officii complectendum: et rem facies tua humanitate dignam et ad meum erga te amorem et beneuolentiam magnum cumulum addes. Pluribus non est uisum uti, ne uiderer de tua animi alacritate dubitare, quae tibi in perfungendis humanitatis officiis ita insita animo est, ut ex his nullum tibi uberiorem fructum spondeas, quam qui ex recte sibi conscio animo proficiscitur. Vale, optime Vir, et quo me semel amore es complexus, prosequi pergas. Equidem dabo

¹ V. ö. Toldy F. Magyar államférfiak és írók. I. 59—145. l.

² E szó lehúzva.